

Gatumatematik

Om unga män på glid och utanförskapets pris i Nacka

Ingvar Nilsson/OFUS

2012-08-20

1. SITUATIONEN

”Det är vi som är bruna gräset i Edens lustgård”¹

Sommaren 2012 sätter Fryshusteatern upp pjäsen ”Medans vi faller”. Denna handlar om Sebastian Stakset, en av frontfigurerna i rapgruppen Kartellen, och hans liv som vid 25 års ålder bl.a. har bestått av fem år i fängelse. Ett kriminellt liv han idag brutit med. I pjäsen använder han sig av begreppet gatumatematik för att skildra den särskilda ekonomiska logik som råder i utanförskapets värld. Sebba är en av de många unga arga män i landet som tidigt i livet påbörjat en resa mot ett omfattande och destruktivt utanförskap. Det uppskattas att det finns cirka 5.000 sådana unga män i landet².

I varje kommun i landet finns det alltså en, några eller många unga personer som ställer till stora problem för sig själva, för de närmast runt dem och samhället i stort. De flesta av dem har tidigt i livet börjat sin resa i riktning mot utanförskap. De är oftast inte så många men kring sig har de stundtals en svans av efterföljare. En del av dem blir rollmodeller för de ännu yngre. Om grogrunden är ”den rätta” kan detta leda till att gängstrukturer bildas och utanförskapet växer. I värsta fall uppstår en negativ social smittoeffekt.

Detta leder både till mänskliga och ekonomiska effekter. Den mänskliga sidan av detta utanförskap är omfattande och tragiskt men väl känt. Den ekonomiska sidan mindre utforskat. I denna rapport vill vi

- Belysa storleksordningen på de ekonomiska effekterna av detta utanförskap
- Ge en känsla för värdet av tidiga insatser för att förhindra detta och värdet av att med goda rehabiliteringsinsatser bryta denna resa mot ett ofta livslångt utanförskap
- Få en känsla för hur den dynamik ser ut som leder fram till detta utanförskap

¹ Sebastian Stakset, Medans vi faller

² SOU; 2010:15

Vi baseras oss på dels ett antal tidigare rapporter (se rapportförteckning i slutet av rapporten) kring utanförskapet som vi gjort bl.a. tillsammans med och på uppdrag av Fryshuset, Akta Huvudet, Teskedsorden, Telgekoncernen samt nätverket Healthy Cities. Men vi grundar oss också framförallt på detaljerade data kring ett antal konkreta individer i Nacka Kommun.

Vår utgångspunkt är alltså fem unga män i Nacka kommun. Unga män som de senaste åren blivit till föremål för intensiva insatser från samhällets sida. De kommer (av sekretess- och anonymitetsskäl) i något förklädd form dyka upp i den kommande texten och de kommande kalkylerna. Alla individer och förlopp vi skildrar existerar i verkligheten (i Nacka eller på annan plats) men detaljer har modifierats för att inga enskilda personer ska kunna identifieras.

Den ekonomiska kalkylmodell vi använder oss redovisas kortfattat i bilaga i slutet av rapporten. Mer info om detta kan sökas på www.seeab.se eller www.socioekonomi.se

2. MÄNNISKORNA

2.1 Resan ut i våldets rike – från spring i benen i våldskriminell

Brå har undersökt hur ungdomars individuella egenskaper samspelar med deras livsstil när det gäller brottslighet. Resultaten visar att det finns ett samband mellan en riskfylld livsstil och brott. Med en riskfylld livsstil menas i detta fall att ofta kvällstid vistas i centrum eller på liknande samlingspunkter, att umgås med kamrater som har begått brott samt att ofta dricka sig berusad. De individuella riskfaktorerna som avses här är att man själv har en tillåtande attityd gentemot brott och problematiska beteenden, och att man har för en rastlös, risktagande eller aggressiv läggning.³

Låt oss börja med att följa en av dessa pojkar, Achmed vars båda föräldrar invandrade från ett land i mellanöstern under 80-talet. Ingen av dem pratar idag flytande svenska. Hans mamma har större delen av tiden varit hemmafru och talar mycket lite svenska. Achmed är född och uppväxt i Sverige. Familjen har under lång tid präglats av friktioner. Ingen av föräldrarna har riktigt kunnat förlika sig med att ha lämnat sitt gamla hemland

Redan tidigt fick Achmed problem i skolan. Han hade svårt att sitta still. Han hade svårt att lära sig. Han var ofokuserad och kom ofta i konflikt med klaskamraterna. Han kom ganska tidigt att bli betraktad som ett besvärligt barn. Det var inte precis så att man saknade honom i klassen då han redan i tredje klass började skolka systematiskt. Fick han inte som han ville började han gärna slå. Han blev mycket våldsam då han slogs och vid flera tillfällen fick hans motpart plåstras om sav skolsköterskan och vid något tillfälle åka till akutmottagningen på sjukhuset.

Han drogs till ett gäng lite äldre grabbar i centrum. Ett gäng som sysslade med diverse småbrott. Snatterier, cykelstölder, källarinbrott etc. Achmed drogs in i denna krets och vid 11 års ålder blev han till föremål för insatser från socialtjänstens sida. Han är känd som en ettrig och aggressiv person som man drar sig för att komma i konflikt med.

³ www.brottsrummet.se

Hans skolgång blir allt mer sporadisk och han driver mest omkring i korridorerna. Han är rastlös och har ingen ordentlig fritidssysselsättning även om han älskar att spela fotboll. Men till följd av hans ovilja att inordna sig och följa regler får han inte vara med något organiserat lag. Han blir flera gånger portad från fritidsgården till följd av sitt beteende och då han varit onykter.

Alkohol förekommer frekvent i hans liv från 12 års ålder och snart kompletteras detta med andra droger. I takt med detta tilltar hans asociala beteende och kriminalitet och polisen har under hela högstadiet ögonen på honom ganska ordentligt.

Han och det gäng han ingår i ägnar sig nu mer eller mindre systematiskt åt att råna jämnåriga och yngre på dyra jackor och mobiltelefoner. Man hotar och misshandlar offer. Man bötar andra och driver in påhittade skulder som uppstått för att någon tittat snett på någon. Hans gäng ägnar sig också åt systematiska stölder och snatterier från de lokala butikerna. Vid 15 års ålder har i stort sett helt lämnat skolvärlden trots omfattande försök med anpassad studiegång och elevvårdsinsatser.

Han tillhör nu ett mer eller mindre fast gäng med kriminalitet som en sorts yrke. Så länge han är under 15 utnyttjas han för handräckning där de äldre använder sig av att han inte är straffmyndig. Med en viss regelbundenhet gör både socialtjänsten och polisen olika former av insatser kring Achmed. Dock utan framgång. Hans rollmodeller i livet är det gäng av äldre och till synes framgångsrika män i 25–30-års åldern som tillhör ett etablerat gäng. Achmed försörjer sig i slutet av tonårstiden genom personrån, att låna droger och stölder och inbrott av olika slag. Han är en frekvent gäst på stadens krogar där han ofta kommer islagsmål med andra gäster. Han grips, och döms till kortare påföljder, Till följd av hans unga ålder. Achmed kommer, om inget förändras, att bli en kronisk våldsutövare och kriminell. Risken att han dör i förtid till följd av det våld han lever i är inte betydlig.

2.2 Personrån – ett exempel på konsekvenserna av Achmeds livsstil

”Tre personer rånades under natten i Malmö. En 15-årig pojke rånades på Limhamns torg av en ensam gärningsman, som enligt pojken ska ha varit beväpnad med en pistol. Strax efter midnatt rånades två 16-åriga pojkar på en mobiltelefon och en mindre summa pengar vid Erikslust. Polisen kunde kort därefter gripa en 17-årig gärningsman utifrån de rånade pojkarnas signalement. 17-åringen är misstänkt för rån, rånförsök, övergrepp i rättssak och ringa narkotikabrott. Vid 4-tiden blev en 23-årig slagen i bakhuvudet av en gärningsman på Stortorget. 23-åringen blev också rånad på en klocka.”⁴

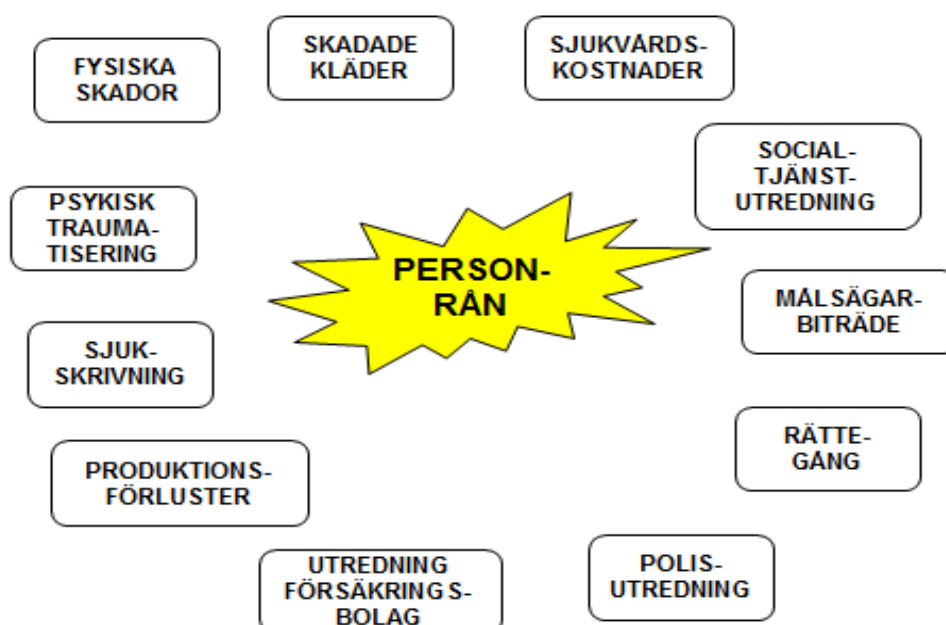
Den livsstil Achmed är på väg in i leder naturligtvis till både mänskliga och ekonomiska konsekvenser. Låt oss illustrera detta genom en beskrivning av ett rån och dess socioekonomiska effekter. Situationen vi här talar om är vad som brukar kallas ett överfallsrån där våld eller hot om våld är en del av bilden. Drivkrafterna bakom detta kan vara flera olika. Det kan handla om att tillskansa sig pengar och värdeföremål, men det kan lika gärna handla om att få utlopp för inre spänningar och aggression eller visa sig på styva linan inför gänget – att bygga upp sitt våldskapital.

⁴ Sydsvenska Dagbladet, 8 januari, 2012

Det utspelar sig en kväll, kanske på en någon undanskymd plats. Offret är någon som man under kortare eller längre stund spanat in. Kanske en medelålders något berusad man som ser ut att vara rimligt välbeställd. Men det kan också vara en ung person med dyrbar jacka och telefon. Påfallande är att trots att bytet från denna typ av rån i regel är tämligen blygsamt – några tusentals kronor i form av kontanter eller föremål – blir de totala skadorna ofta tämligen kostsamma vilket vi kan ana då vi ser kostnadspanoramamat nedan.

Vi tänker oss, i detta exempel, att man fysiskt attackerar offret. Man slår ner personen, förorsakar en del fysiska skador. Kanske utslagna tänder, brutna revben eller avslagen käke. Offret traumatiseras och får både somatiska och psykiska men en period efter händelsen.

Detta leder till polisutredning och utredning från försäkringsbolagets sida för att betala ut ersättning för det som stulits. Offret blir sjukskrivet under någon månads tid efter detta. Händelsen kan i bästa fall leda till rättegång med alla de ekonomiska effekter detta i sin tur kan leda till vid fällande dom. Effektpanoramamat illustreras i figuren nedan.

I tabellen nedan ser vi att de totala samhällskostnaderna för denna typ av rån uppgår till drygt 200.000 kronor. Det handlar om kostnader för sjukvård, kostnader för olika insatser från rättsväsendets sida, produktionsförluster till följd av att offret inte kan arbeta och försörjningskostnader. Bytet av detta är tämligen mediokert i förhållande till de externa skador man förorsakar. I själva verket är samhällskostnaderna 45 gånger högre än värdet av det byte som rånet avsåg. Med andra ord överstiger de indirekta, och ofta osynliga, effekterna starkt de synliga och direkta effekterna. Ser man detta ur ett kommunalt perspektiv uppträder denna händelse knappast som en krusning på den kommunalekonomiska ytan, trots att händelsen har betydande samhällsekonomiska effekter.

Tabell 1, Exempel på kostnaderna för ett personrån

		extern kostnad	därav reallt
PERSONRÅN			
effekter	akut somatisk vård	5 000 kr	5 000 kr
	kirurgisk vård	15 000 kr	15 000 kr
	primärvård	4 000 kr	4 000 kr
	psykiatrisk vård	3 000 kr	3 000 kr
	sjukskrivning	24 000 kr	
	produktionsförluster	52 000 kr	52 000 kr
	polisutredning m.m.	30 000 kr	30 000 kr
	stöldgods	5 000 kr	
	förstörelse	5 000 kr	5 000 kr
	försäkringsbolag	3 000 kr	3 000 kr
	rättegång	30 000 kr	30 000 kr
	kriminalvård	50 000 kr	50 000 kr
summa externa kostnader		226 000	197 000

2.3 Det kronologiska förloppet – marginaliseringens utförsbacke

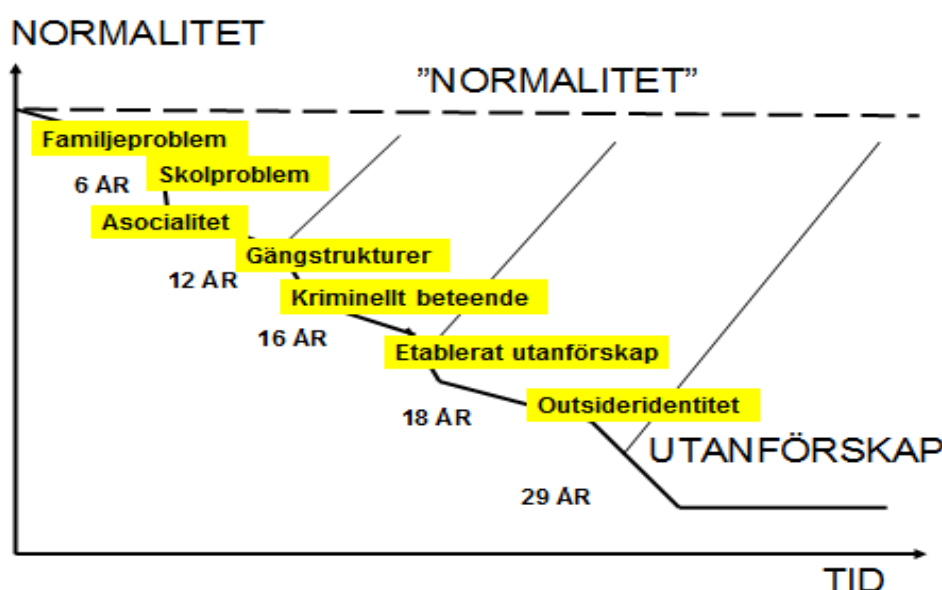
”Vissa bostadsområden fungerar som drivhus och yrkeskola för gängkriminalitet. De yngre kidsen ser upp till de äldre och vill bli som dom. Snabba bilar, tunga guld kedjor, häftiga brudar. De äldre utnyttjar de yngre innan de blir straffmyndiga”⁵

Achmed är naturligtvis en konstruerad person. Hans livsöde är sammansatt av ett stort antal berättelse vi fått från personer inom socialtjänst, polis, beroendevård, kriminalvård, frivilligorganisationer etc. i Nacka och i andra kommuner. Men också personer som Achmed som vi mött, t.ex. inom ramen för Fryshusets avhopparverksamhet. Achmed utgör också en sorts syntes av de särskilt vårdkrävande unga män som är till föremål för omfattande insatser inom socialtjänsten i Nacka Kommun och vars livsöden vi studerat närmare. Han inleder tidigt i livet en resa från olika former av vad man skulle kunna kalla asocialt beteende, via enklare småbrott och snatterier till grov misshandel och andra våldsbrott. Trots att vi vet att varje livsöde är unikt finns det ett antal gemensamma drag i de livsöden som konstituerar unga arga mäns utanförskap. Dessa är illustrerade i figuren nedan. I korthet kan dessa drag sägas vara följande

- Aktiva (överaktiva) som barn
- Inte helt oproblematiske familjesituation
- Tidiga svårigheter av olika slag i skolan inlärningsmässigt och/eller socialt
- Tidiga sociala utstötningsmekanismer. Inte minst skolan har en roll i detta som passiv eller aktiv medverkare i utstötningsprocessen

⁵ Vård på Lugna Gatan, Fryshuset

- Tidig asocialitet i någon form liksom dragning till olika former av gängstrukturer. Slagsmål, klotter och stölder är tidiga signaler
- Alkohol (och i viss mån även andra droger) förekommer tidigt och flitigt i hans liv
- Kriminella handlingar redan i tidiga tonåren
- Våld blir tidigt ett inslag i utanförskapet
- En allmän känsla av utanförskap och etablerad outsideridentitet innan vuxenlivets inträde
- En accelererande kriminell process där man bygger upp ett eget våldskapital

Vi ser också att det finns brytpunkter då resan mot utanförskap tenderar att accelerera för dessa unga män. I början av dagisperioden då man kanske inte fungerar som andra barn i grupp, vid skolstarten då man har svårt att sitta still och koncentrera sig, vid övergång från mellanstadiet till högstadiet då det stabila klassrummet byts ut mot den ambulerande undervisningsformen, vid övergång till gymnasietiden då man inte kvalificerar sig till de nationella programmen och slutligen vid 18 års ålder då man inte lämnar gymnasiet med godkända betyg och därmed får betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

De unga män i Nacka som vi följt särskilt noga följer i grova drag detta mönster. För en av de ungdomar vi följt såg rapportering vid 12 års ålder ut på följande vis för hans del

- Ingen fungerande skolgång, extremt hög frånvaro
- Satt eld på kuddar och textilier i föräldrarnas lägenhet
- Slagit modern (alkoholmissbrukande)
- Blivit slagen av fadern (alkoholmissbrukande, långtidsarbetslös)
- Vid upprepade tillfällen slagit skolkamrater. Polis tillkallad
- Lämnat hemmet vid upprepade tillfällen och under flera dagar

- Tagen av polisen för snatteri
- Testat positiv för cannabis
- Tagen av polis för brott mot knivlagen
- Anlagt brand i skolan

Det begynnande utanförskap vi här kan se har mängder av konsekvenser av både asocial och kriminell natur. Våld och egendomsbrott smyger sig tidigt in i bilden. En särskild form av våld är det tämligen utbredda våld som förekommer i skolans värld. Både fysiskt och psykiskt våld.

Få av oss vuxna skulle förmodligen acceptera det våld som dagligen utövas i skolan i en eller annan form och som ofta förbises eller slätas över. Skolan är, nationellt sett, den vanligaste platsen för brott bland unga såsom våld, hot och stölder.⁶ Barn- och elevombudsmannen som under skolinspektionen övervakar efterföljandet av skollagen hade under 2010 en ökning med 47% av anmälningar jämfört med året innan.⁷

Var femte elev i årskurs 4-6 är rädd för en eller flera andra elever och mer än var tionde är rädd för en eller flera lärare.⁸

Enligt Brå:s skolundersökning om brott är det omkring 2 000 niondeklassare som varje år utsätts för våld i skolan som är så pass grovt att det lett till någon form av vårdbesök.⁹

Låt oss därför studera en sådan tänkbar våldshändelse och dess socioekonomiska effekter för offer, förövare och samhälle.

2.4 Skolvåldet och utanförskapet

”En 16-årig yngling döms av Falu tingsrätt till ungdomsvård med särskild föreskrift efter att ha misshandlat en annan elev på en skola i Falun. Misshandeln inträffade i oktober förra året när ynglingen bara var 15 år.”¹⁰

Skolvåldet vi här studerar handlar om en i raden av trakasserande händelser. Offret kan vara ett av de tysta barnen, ett lite udda barn eller ett barn med annorlunda etniskt ursprung. Det har förmodligen börjat som till synes harmlösa händelser i form av tillrop, knuffar och lättare slag. Man har kanske tagit skolböcker, doppat gympakläder i toaletten eller liknande. Våldet utövas av en eller flera personer. Om det är en ensam förövare finns det sannolikt en svans av påhejare.

Offret blir nu nerslaget, utsätts för slag och sparkar mot mage och huvud. Hans kläder blir sönderrivna och förstörda. Händelsen uppmärksammas av lärare eller andra vuxna på skolan.

⁶ Brottsbland ungdomar i årskurs 9, BRÅ, 2010

⁷ Tag din unge och spring – om barn som utsätts för brott i skolan, Tryggare Sverige, 2012

⁸ Du är så jävla ful, Barn- och elevombudsmannen, 2009, sid 7

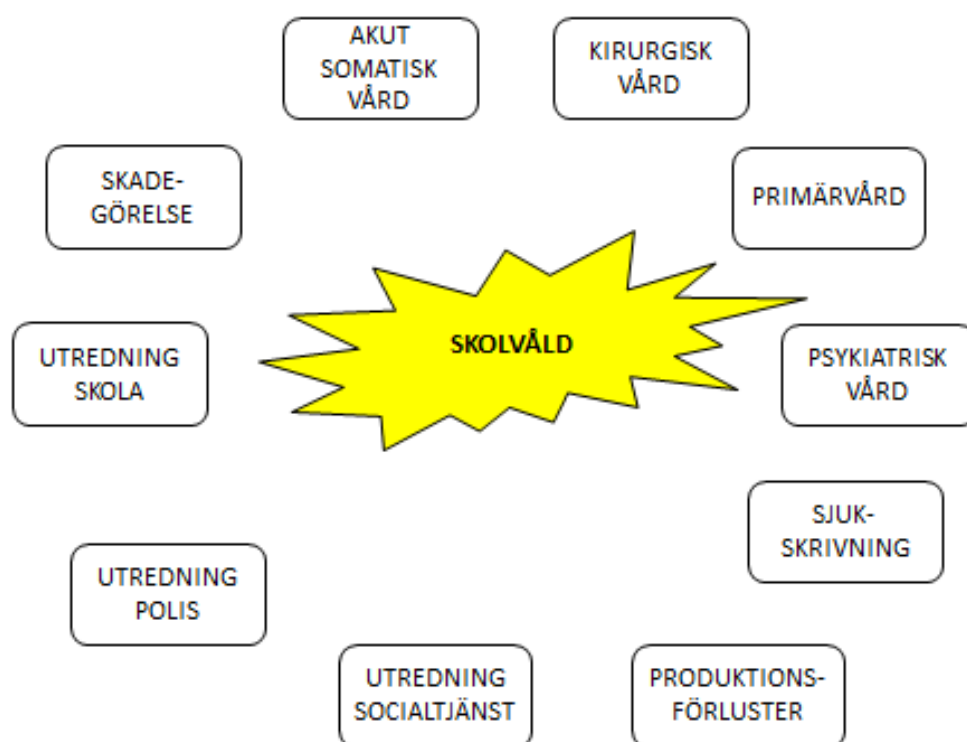
⁹ Brå 2009:6, Grövre våld i skolan, sid 8

¹⁰ Dala-Demokraten 3/11 2011

Ambulans tillkallas. Offret körs till akutmottagningen där han behandlas för sina skador som handlar om frakturer i en eller annan form. Man gör kirurgiska ingrepp på honom.

Hans föräldrar tillkallas och anländer till akuten. De blir mycket upprörda och en av föräldrarna blir under den kommande månaden sjukskriven dels för att vårda sonen men också till följd av de psykiska reaktionerna som uppstår i form av ångest och otrygghet.

Det blir polisutredning kring händelse. Delar av utredningsarbetet sker i samarbete med socialtjänsten efter minderåriga personer är involverade i händelsen. I skolan görs en egen utredning av händelsen

I tabellen nedan ser vi att de totala samhällskostnaderna för denna händelse uppgår till drygt 80.000 kronor. I detta fall har vi utgått från att vårdkostnaderna är av tämligen begränsad omfattning. Utredningskostnaderna för händelsen är betydande liksom de indirekta effekterna på föräldrarna i form av produktionsförluster och kostnader för sjukpenning.

Tabell 2; Exempel på kostnader för skolvåld

		extern kostnad	därav reallt
Skolvåld			
effekter	akut somatisk vård	2000	2000
	kirurgisk vård	3000	3000
	primärvård	2000	2000
	psykiatrisk vård	3000	3000
	sjukskrivning	12000	
	produktionsförluster	26000	26000
	utredning	30000	30000
	skadegörelse	3000	3000
summa externa kostnader		81000	69000

3. ETT STORT ELLER ETT LITET PROBLEM

Länspolismästaren Carin Götblad slår i en utredning fast att 5 000 unga killar i Sverige kan behöva hjälp för att hoppa av sitt kriminella leverne och det behövs insatser för att de inte skall bli fler.¹¹

Ovan har vi gett exempel på utanförskapets karaktär och effekter för enskilda individer. Hur omfattande är då detta i stort i samhället? I detta sammanhang har vi inte haft möjlighet att detaljstudera Nacka, men i en kommun jämförbar i storlek med Nacka men med en mer negativ social belastning genomförde vi en kartläggning av detta potentiella utanförskap bland unga.

I denna kommun omfattar varje årskull innehåller cirka 1.200 barn (i Nacka är motsvarande siffra 1.173 så den kvantitativa jämförbarheten är god) varav hälften eller 600 är pojkar eller unga män. Det innebär att mellan 13 och 18 års ålder finns det i dessa åtta årskullar cirka 4.800 pojkar eller unga män.

Därefter har vi tillsammans med ett stort antal experter försökt skapa oss en bild av hur många som befinner sig i eller är i riskzon för att hamna i utanförskap i just den kommunen. Svaret återfinns i tabellen nedan. Den första och största gruppen är de som misslyckas i skolan och som till följd av detta inte kommer in i arbetslivet och förblir mer eller mindre kroniskt i någon form av utanförskap. Där säger våra experter att detta kan handla om cirka 400 personer eller drygt 8 % i en årskull.

Den andra gruppen belastas dessutom av att man till och från sysslar med småbrottslighet vid enstaka tillfällen. Denna grupp består enligt vår expertpanel av cirka 75 personer eller 1,5 % per årskull. Den tredje gruppen, som också består av 75 personer eller 9 personer per årskull

¹¹ SR, 8:e juli 2010

har dessutom vid enstaka tillfällen ägnat sig åt en grövre brottslighet såsom grova rån, narkotikabrott, grov misshandel

Grupp nummer fyra ägnar sig åt dessa grövre brott vid ett flertal tillfällen och består av 50 personer eller 1 % per årskull. Den femte gruppen, slutligen, är de som löper hög risk att i vuxen ålder hamna i organiserad gängkriminalitet och de består enligt våra experter av 20 personer eller 3 personer per årskull. Det är den gruppen som i den statliga utredning som utgör grunden för sociala insatsgrupper består av ungefär 5.000 unga män. Eftersom den studerade kommunen precis som Nacka i grova drag utgör 1 % av landets befolkning skulle detta motsvara cirka 50 personer.

Kategori	andel	antal pojkar 13-18	antal pojkar årskull
grp 1 = skolmisslyckande, arbetslöshet	8,33%	400	50
grp 2 = grp 1 + småbrottslighet	1,56%	75	9
grp 3 = grp 2 + enstaka grövre brott	1,56%	75	9
grp 4 = grp 3 + flera grövre brott	1,04%	50	6
grp 5 = grp 4 + hög risk in i gängkriminalitet	0,42%	20	3
summa		620	78
total antal pojkar		4800	600
andel utanförskapsrisk	12,92%	12,92%	12,92%

Dessa cirka 600 unga män, eller knappt 13% av populationen i den studerade kommunen, befinner sig i ett högriskläge för ett långvarigt eller i värsta fall permanent utanförskap. Intressant nog angav den expertpanel vi använde oss för att få fram dessa siffror ungefär samma procentuella andel som vi brukar räkna med för utanförskap i flera av våra studier.

Detta sammanfaller också med resultaten från flera nationella studier. Med vissa intervall genomför Sveriges Kommuner och landsting (SKL) så kallade öppna jämförelser kring skolresultat. Senaste gången man gjorde detta fann man att mellan 20 % och 25 % av alla unga misslyckas med att fullgöra sin gymnasieutbildning på tre eller fyra år¹². I huvudrapporten formulerade man sig på följande vis

”Nationellt sett är andelen elever som fullföljde gymnasiet med uppnådd högskolebehörighet inom tre år i stort sett oförändrad jämfört med föregående år och ligger på drygt 70 procent. Spridningen mellan kommunerna är dock stor, från knappt 44 procent till 86 procent”¹³.

Man fann också att två år efter avslutad gymnasieutbildning var det knappt 30 % som vare sig arbetade eller studerade. SKL har också låtit göra en totalundersökning av en hel årskull unga födda 1981 där man gått vidare med denna fråga. I denna studie fann man att 95 % av alla unga i denna årskull påbörjar gymnasiestudier. Och i likhet med de öppna jämförelserna fann

¹² SKL öppna jämförelser 2010

¹³ SKL, öppn jämförelser för gymnasieskolan, 2010, huvudrapport, sid 11

man att 27 % saknade slutbetyg vid 20 års ålder. Men vad som var än mer anmärkningsvärt var att 13 % av dem varken arbetar eller studerar vid 24 års ålder¹⁴.

Ungdomsstyrelsen har inom ramen för projektet Themegroup Youth tagit reda på vad de unga som varken studerar eller arbetar gör. Man fann att den andel unga i ålderintervallet 20-25 år som varken arbetar eller studerar är 11.9% år 2007 eller 11.000 – 12.000 unga per årskull eller totalt sett 81.800 för dessa sex årskullar. Andelen har dessutom ökat mellan 2007 och 2008¹⁵.

I Nacka har man en betydligt bättre social situation både än den här studerade jämförelsekommunen och riket i stort. Men om vi som ett tankeexperiment föreställer oss att **den sociala belastningsnivån är hälften så hög** som i jämförelsekommunen **talat vi om 300 unga män med risk för framtida utanförskap varav ett tiotal i extrem högriskgrupp**. Möjligtvis är det fem av dessa vi i denna studie detaljstuderat.

4. DET MESTA SYNS INTE

4.1 Toppen på isberget – något om utanförskapets anatomi

En av utgångspunkterna för denna rapport är de kostnader för socialtjänsten i Nacka kommun som är förknippade med ett antal betydande insatser kring fem unga män. Dessa kostnader är höga, stundtals mycket höga. Men den erfarenhet vi samlat på oss i ett stort antal studier av utanförskapets kostnader indikerar att dessa kostnader inte är mer än toppen på ett isberg.

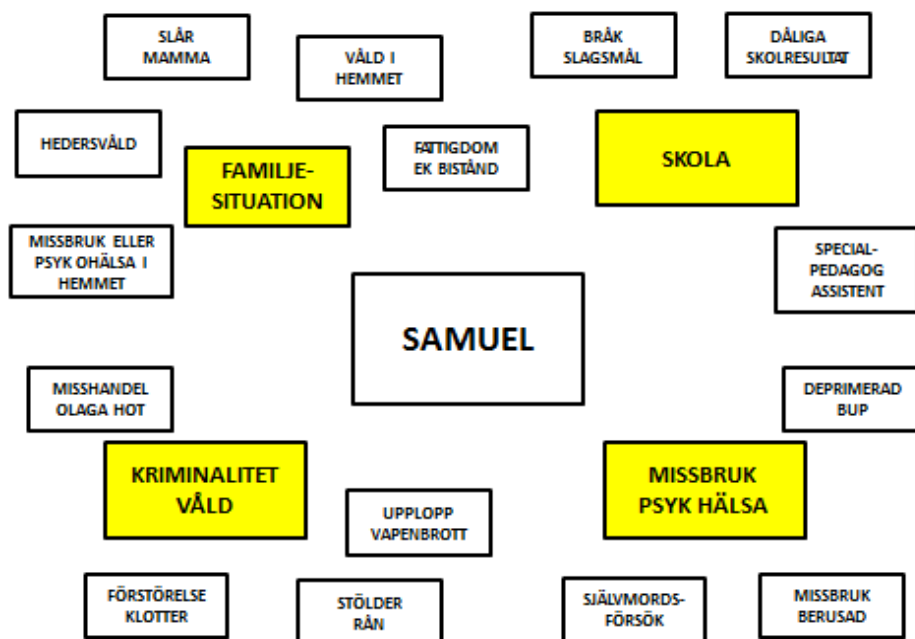
Ofta definieras dessa kostnader som kostnader som drabbar en specifik budget, i regel ”den egna”. I fallet med de fem unga män vi här har i fokus handlar det om kostnader för olika insatser från socialtjänstens sida – främst olika former av institutionsplaceringar. Men det är sällan det är så enkelt.

Samuel som i figuren nedan får illustrera en del av den komplexa vardagen har mängder med problem i sin **familj** som omfattar fattigdom, våld, psykisk ohälsa och missbruk – allt faktorer som återspeglas i form av kostnader hos olika offentliga aktörer, främst kommunen.

Han har mängder med problem i **skolan** som leder till olika insatser av såväl pedagogisk, preventiv som korrigerande natur med nya kostnader som följd. Han är till föremål för ett stort antal insatser från **rättsväsendet** till följd av det liv han lever. Han **missbrukar och far psykiskt illa** varför även psykiatri, missbruksvården och akutsjukvården återfinner honom på ett stort antal platser inom sitt ansvarsområde. Insatserna är många, från många olika aktörer, under lång tid och ingen enskild aktör har full överblick över vad som händer. Därmed har heller ingen enskild aktör kunskap om vilka kostnader Samuels liv medför.

¹⁴ SKL, födda 1981; 95-27-13, 2009

¹⁵ Temagruppen unga i arbetslivet, Unga som varken arbetar eller studerar, Ungdomsstyrelsen, 2011, sid 15

Om man lägger några av dessa händelser på en tidsaxel och följer en av de fem unga män som utgör fokus för denna studie så får vi bilden nedan. Utifrån denna bild kan vi se att situationen är allvarlig och att risken att denna unga man kommer att hamna i betydande svårigheter som vuxen är stor

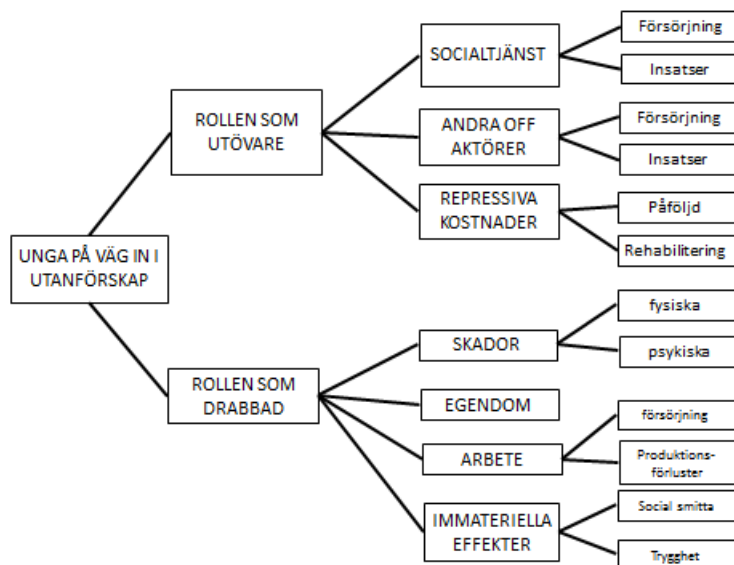
EN SEXTONÅRINGS KRONOLOGI I UTANFÖRSKAP

- Månad 1
 - Misshandel
 - Olaga hot
 - Misshandel
 - Skolfrånvaro
- Månad 2
 - Olaga hot
 - Misshandel
 - Olaga hot - skolan
 - Olaga hot
 - Misshandel
 - Narkotikabrott
- Månad 3
 - Misshandel
 - Jourhemsplacering
 - Gripen - arrest
- Månad 4
 - Misshandel
 - Snatteri
 - Brott mot vapenlagen
 - Olaga hot
- Månad 5
 - Narkotikamissbruk
 - Avgiftning Maria Ungdom
 - Stöld
 - Misshandel
- Månad 6
 - Stöld/rån
 - Bråk i hemmet
 - Upplopp & främjande av flykt

Det är med ledning av kronologin ovan lätt att se att denna unga man är rejält på glid i tillvaron. I hans liv är asocialitet och kriminalitet en del av vardagen, en del av en förvrängd normalitet. Detta är ett mönster vi stött på i flera studier vi gjort; lever man i en miljö och/eller ett socialt sammanhang där ett framtida utanförskap är en realitet blir bilden av normalitet ganska snart förskjuten i förhållande till det omkringliggande samhället. Och i denna miljö av förvrängd normalitet uppstår lätt en sorts negativ social smittoeffekt som snabbt sprids till allt yngre unga män som ser de äldre som sina rollmodeller och förebilder.

4.2 En kartbild över utanförskapets arena och effekter

Men utanförskapet har inte bara effekter för förövare det har också effekter för offer, anhöriga och allmänhet vilket vi illustrerar i figuren nedan. Effekterna har många olika dimensioner; kostnader för olika insatser, kostnader för försörjning, produktionsförluster och skatteförluster. En del kostnader är tydliga, konkreta, omedelbara och direkta. Andra subtila, indirekta och uppträder med fördröjning. En del kostnader är av preventiv och förebyggande natur. Andra av mer reaktiv natur såsom kostnader för repression och rehabilitering. Vissa kostnader är kopplade till våld – såväl fysiskt som psykiskt, medan andra kostnader är mer kopplat till materiella effekter såsom stölder, förstörelse och klotter.

Kostnaderna är kopplade till ett stort antal aktörer såväl offentliga som privata. Det ligger i sakens natur att ingen enskild aktör har en övergripande bild över de totala socioekonomiska effekterna av detta. Därmed har man ingen bild av de samlade kostnaderna för detta utanförskap och som en konsekvens av detta kan man inte heller ta ställning till vad det, ur en strikt ekonomisk synvinkel, skulle vara värt att undvika detta genom prevention eller rehabiliteringsinsatser. Man har i regel en starkt underskattad bild av dessa effekter.

5. VÅLDETS KOSTNADER

*"Varje år skrivs runt 2.500 svenskar in på sjukhus för vad forskarna kallar för övergrepp av annan person. Enligt Sven Granath, forskare på Brottsförebyggande rådet, är runt hälften av dessa offer för så kallat gatuvåld."*¹⁶

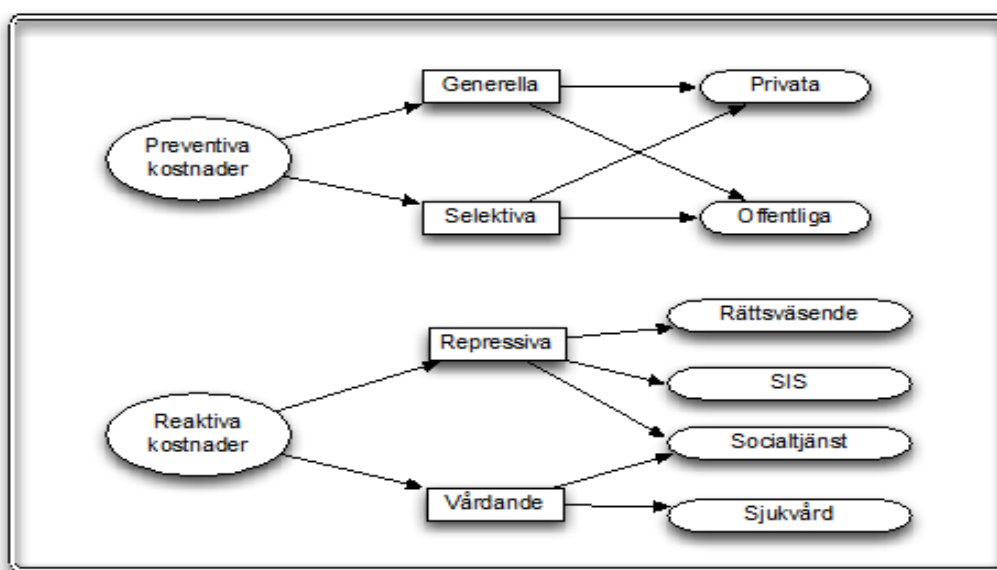
Låt oss illustrerar komplexiteten mer detaljerat genom att fokusera på den del av utanförskapets effekter som är kopplade till våld och våldsutövning. Grovt kan man dela upp dessa kostnader i direkta och indirekta kostnader. Låt oss börja med den första gruppen. Då hittar den grupp av kostnader som handlar om att med **preventiva insatser** förhindra våld från att uppstå. Dessa kostnader kan i sin tur delas upp i två delar.

¹⁶ www.svt.se 13/10 2011

Först har vi de **generella insatser** som görs för att förebygga våld som antimobbingprogram i skolan eller förekomsten av närapoliser i ett bostadsområde. Sedan har vi de **selektivt förebyggande insatser** som riktar sig mot vissa målgrupper eller situationer. Polisövervakning av fotbollsmatcher eller insatser mot krogvåldet kan utgöra exempel på detta.

En del av kostnaderna för dessa preventiva insatser drabbar **den offentliga sektorns aktörer** som kommunens fältare eller supporterpolisen. Andra delar av dessa kostnader drabbar **privata företag** som bostadsföretagens trygghetsvårdare eller krogarnas ordningsvakter.

Våldets direkta kostnader

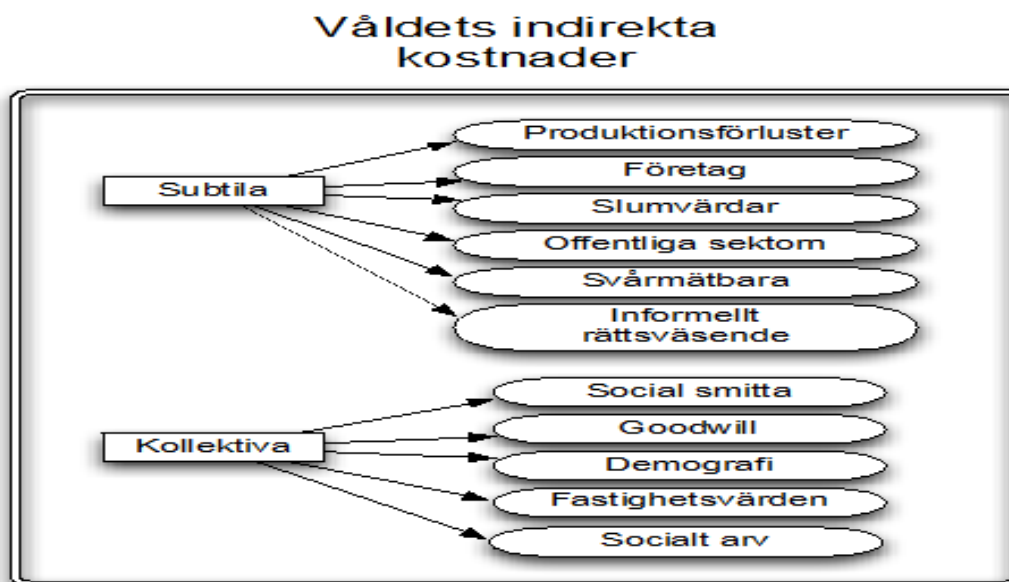
De **reaktiva kostnaderna** för våldet består i grova drag av två olika delar. De **repressiva kostnaderna** och de **vårdande kostnaderna**. I den första gruppen av repressiva kostnader hittar vi samhällets olika insatser för omhändertaga, begränsa och bestraffa de som utövar våldet. I första hand kanske man tänker på polis och andra delar av **rättsväsendet**. Men hit hör också **Statens Institutionsstyrelse (SIS)** och **socialtjänsten** som har en viss form av repressiva uppdrag kring yngre förövare

De vårdande kostnaderna drabbar naturligtvis i första hand **sjukvården** och **socialtjänsten** som har att ta hand om våldets offer. Somatisk och psykiatrisk vård liksom olika former av socialt stödjande insatser.

De **indirekta kostnaderna** utgör en komplex samling effekter här grovt uppdelade i två undergrupper – **subtila kostnader** och **kollektiva kostnader**. För **företag i den privata sektorn** kan det handla om affärsidkare som får sina butiker förstörda till följd av det kollektiva våldet vid en fotbollsmatch eller bara minskad försäljning på grund av våldsnivån i ett område. Men dessa kostnader drabbar också **den offentliga sektorn** i form av kostnader för försörjning av de som sjukskrivs till följd av våldet eller kostnader för deras assistans till följd av de skador man dragit på sig till följd av våldet.

Här har vi också alla de produktionsförluster som uppstår till följd av våldet. Dessa kan vara direkta – misshandlade människor kan inte arbeta. Men de kan också vara indirekta – människor som stannar hemma på grund av gatuvåldet kan inte arbeta eller konsumera på

kroger som därmed inte kan anställa mer personal. I denna grupp av kostnader ligger alla de indirekta och **svårsmätbara kostnader** som har att göra med fenomen som rädsla och otrygghet. Men här har vi också de kostnader som uppstår till följd av oseriösa hyresvärdar som inte förvaltar sitt bostadsbestånd och bidrar till att skapa våldsutsatta slumområdeseffekter¹⁷. Men vi har också de subtila kostnader som uppstår till följd av informella rättssystem¹⁸.

De kollektiva kostnaderna handlar om sådana effekter som drabbar hela kollektivet i en stad, stadsdel, bostadsområde eller kommun. I en stadsdel som har mycket våld sjunker värdet på det kollektiva varumärket – det blir en sorts good-will förlust som kan omsättas i pengar. Tydligast kan detta ske genom att människor flyttar från området. I värsta fall flyttar ”rätt människor” ut och ”fel människor” in så att det uppstår en negativ demografisk effekt. Fler som belastar än som bidrar till de kollektiva ekonomiska systemen. Detta i sin tur kan leda till att negativ social smitta uppstår i ett sådant område som leder till vandalisering, graffitti, klotter förstörelse etc. Allt detta kan i sin tur påverka fastighetsvärden och drabba enskilda fastighetsägare

6. UTANFÖRSKAPETS PRISLISTA

6.1 Socialtjänstens prislista

”Vi äro gatan änglar som tappat våra vingar”

De fem unga män som utgör kärnan i denna rapport har varit kända av och till föremål för insatser från socialtjänsten i Nacka under lång tid. Insatserna har varit av varierande slag och

¹⁷ För en illustration se, bilaga 3 till Boverkets rapport om socialt hållbar stadsutveckling där bland området Herrgården i Malmö beskrivs

¹⁸ Sådana informella rättssystem har för oss beskrivits både utifrån etniskt-religiösgrund (en sorts lokal motsvarighet till de s.k. sharia lagarna) och utifrån de spelregler som gäller inom den organiserade brottsligheten där den s.k. Sergeant of Arms ofta har till uppgift att vara upprätthållare av den underjordiska rättsordningen

med varierande kostnader. Emellertid är det kostnader för olika former av placeringar (typ HVB) som är de mest påtagliga.

I figuren nedan ser vi de ackumulerade kostnaderna för dessa fem unga män. Vi ser att de uppgår till totalt cirka 4 Mkr eller cirka 800.000 kronor i genomsnitt per person. Spridningen är stor; från strax under 200.000 kronor till mer än 1.500.000 kronor. Dessa unga män är mellan 13 och 17 år med en medelålder på strax under 16 år

Kostnader – institution & öppenvårdsinsatser

• Person A	1.296.000	16 år
• Person B	185.000	17 år
• Person C	173.000	16 år
• Person D	585.000	17 år
• Person E	1.578.000	13 år
• Summa	4.009.000	
• Genomsnitt A-E	801.000	15.8 år
•		

Naturligtvis är det dyrt, mycket dyrt. Men dyrt i förhållande till vad? För 4 Mkr skulle man kunna anställa 8 skolkuratorer under ett år eller arrangera föräldrastödsutbildning för cirka 1.000 föräldrapar¹⁹.

Men detta är endast socialtjänstens kostnader under några få ungdomsår för dessa unga män. Om vi betänker att de destruktiva liv de inlett kan komma att fortsätta en lång tid framöver och effektera drabba många andra aktörer får vi en helt annan bild

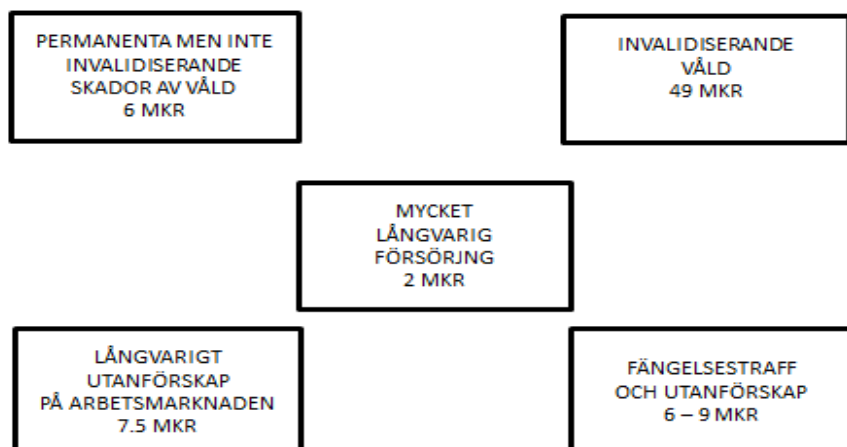
6.2 Samhällets prislista

”Utanförskapet har ingen färg”

Samhällets prislista för detta möjliga framtida utanförskap ser emellertid helt annorlunda ut både vad avser vem som drabbas och hur stora effekterna är, vilket illustreras i figuren nedan. En invalidiserande misshandel kan kosta upp emot 50 Mkr. Även de måttliga men permanenta effekterna av våld kan kosta 6 Mkr. Effekterna av fängelsestraff kan ha en prislapp mellan 6 och 10 Mkr. Ett livslångt utanförskap på arbetsmarknaden har en prislapp på mellan 7 och 8 Mkr.

¹⁹ Se t.ex. Tänk långsiktigt SoS 2004

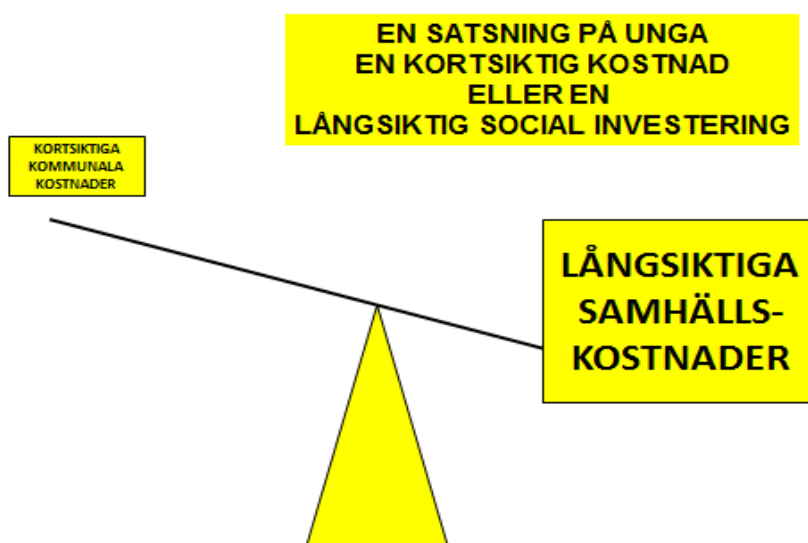
UTANFÖRSKAPETS PRISLAPPAR

6.3 Vad är stort och vad är smått

Detta föder den intressanta frågan om vad som är stort och smått då det gäller samhällskostnader för utanförskap. Den erfarenhet vi gjort här och i flertal tidigare studier pekar tydligt på att ju längre vi väntar med att försöka bryta utanförskapet desto dyrare blir det och desto svårare är det. Det är inte ovanligt att unga män av det slag vi här följer redan vid 15-16 års ålder skaffat sig en identitet som outsiders, kanske utifrån mottot; om vi inte vara bäst, kan vi alla fall vara bäst på att vara sämst²⁰.

Det kan också vara viktigt att se att även om kostnaderna för dessa fem unga män under deras tonårstid ur ett kommunalt perspektiv kan uppfattas som mycket höga, reduceras deras betydelse och tyngd om man likt i figuren nedan placerar in dessa kostnader i ett livslångt samhällsperspektiv vilket vi ska göra i nästa kapitel

²⁰ En obehaglig men realistisk skildring av detta i skönlitterär form återfinns i Roslund & Hell, Soldaterna, 2012

7. FRÅN SPRING I BENEN TILL VÄRSTING – EN KALKY

”Värsting är en term som ofta används i media och vardagligt tal för att beteckna yngre våldsbrottslingar. En klassisk bild av värstingen är att denne redan tidigt i förskoleåldern ofta hamnade i bråk, och började slåss, för att sedermera bli någon som många är rädda för.”²¹

Vi har nu på olika vis skildrat de samhällskostnader som är förknippade med den form av tämligen allvarligt utanförskap som kan uppstå för de fem unga män som utgör kärnan i denna studie. Låt oss avsluta rapporten med att göra en sorts socioekonomisk konsekvenskalkyl om det liv dessa män inlett leder till ett liv i utanförskap och kriminalitet. Kalkylen utgör en sorts ”light variant” av ett worst case. Den bygger naturligtvis på att kalkylpersonen i vuxen ålder hamnar i någon form av organiserad kriminell miljö. Men den bygger inte på något vis på att han blir en av de värsta av de värsta, utan snarare en av de mer återhållsamma personerna i denna typ av miljöer. Vi kallar honom Sony.

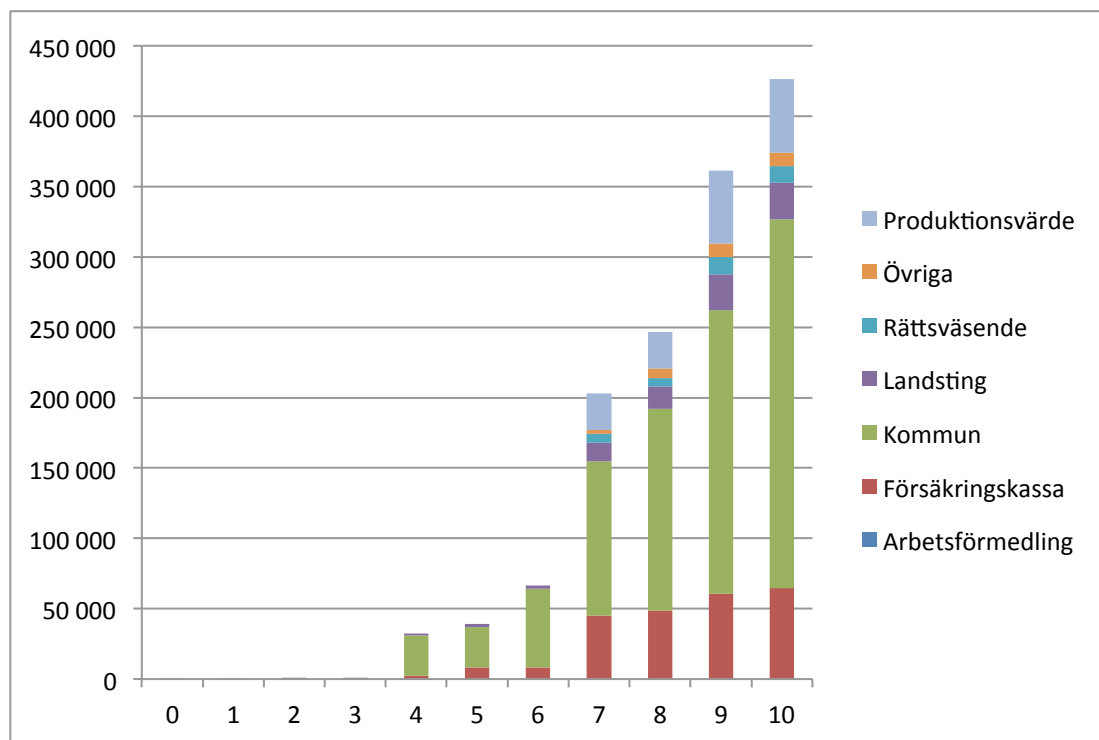
7.1 Från födsel till mellanstadiet

Sony är uppväxt i Nacka. Hans föräldrar kommer ursprungligen från Balkan. Hans pappa driver ett litet familjeföretag tillsammans med två kusiner. Hans mamma hemmafru. Sony har fem syskon. Tre bröder och två systrar.

Han börjar på dagis först vid 3 års ålder. Han pratar då en ganska dålig svenska. Han är ett livligt spring i benen barn. Men redan vid fyra års ålder tvingas man sätta in omfattande assistentstöd kring Sony. Problemen accelererar snabbt och redan under lågstadietiden blir de offentliga stödinsatserna kring honom många. Han är ett besvärligt barn med tidiga asociala mönster. Hans slås med och utan tillhyggen. Kommunen sätter in stödfamilj och avlastningshem. Han snattar och stjälar från kamrater i skolan. Familjehem blir aktuellt vid olika tidpunkter. Insatserna växer efter hand. Vid 10 års ålder har kostnaderna kring den allt mer besvärlige Sony ackumulerats upp till cirka 400.000 kronor

²¹ Wikipedia

Diagram 1. De olika samhällskostnaderna för en ung människa upp till tio års ålder på väg in i allvarligt utanförskap som vuxen

7.2 Högstadie- och gymnasietiden

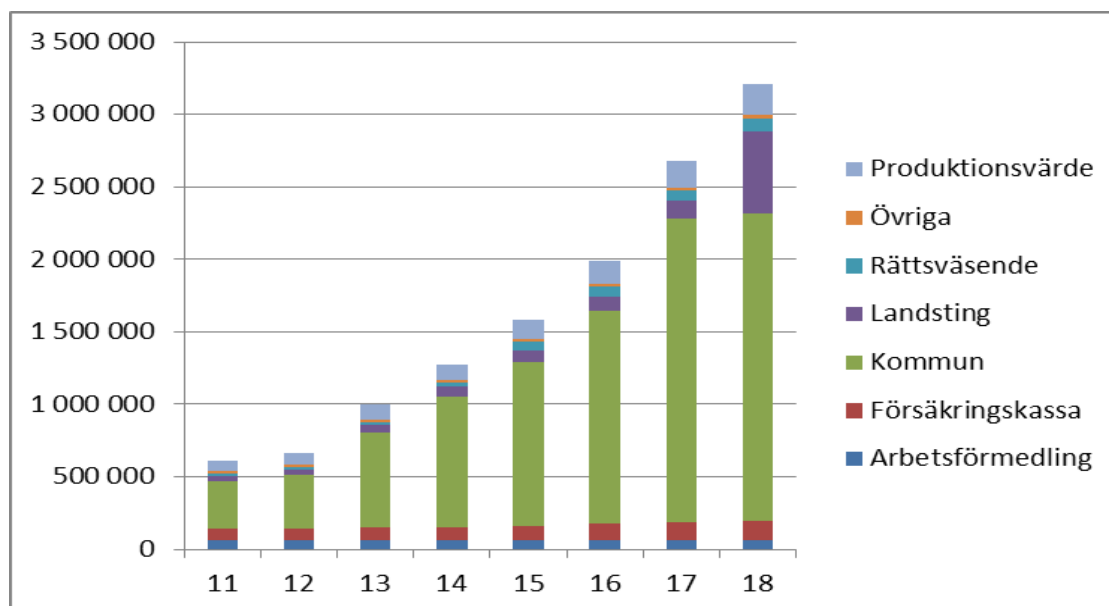
Under högstadietiden tilltar Sony problem allt mer. Han blir till föremål för upprepade insatser från skolans, socialtjänstens och polisens sida. Han slås ofta, misshandlar både jämnåriga och yngre. Han skolkar regelmässigt. Han placeras under perioder i familjehem och på institution.

Från 13-14 års ålder rör han sig i utkanten av kriminella kretsar. Han utför där enklare ärenden eftersom han inte är straffmyndig. Gång på gång blir han tagen av polisen till följd av rån, misshandlar och andra övergrepp han utför på andra. Under perioder blir han dömd enligt LVU till vistelser på olika institutioner.

Han misshandlar vid flera tillfällen andra så allvarligt att han döms till sluten ungdomsvård och behandlas på SIS-institution. Hans enda intresse är, vid sidan av det delvis kriminella gäng han umgås i, styrketräning. Han bygger sin kropp med styrkelyftning och med hjälp av anabola steroider. Han bygger med hjälp av sitt våldskapital upp ett rykte som en person man inte gärna gör sig till ovän med.

Vid 18 års ålder han ha dragit på sig samhällskostnader på det sätt vi ser i figuren nedan. Totalt drygt 3 Mkr. Under perioden 11 – 18 år är de årliga genomsnittliga samhällskostnaderna för honom cirka 400.000 kronor

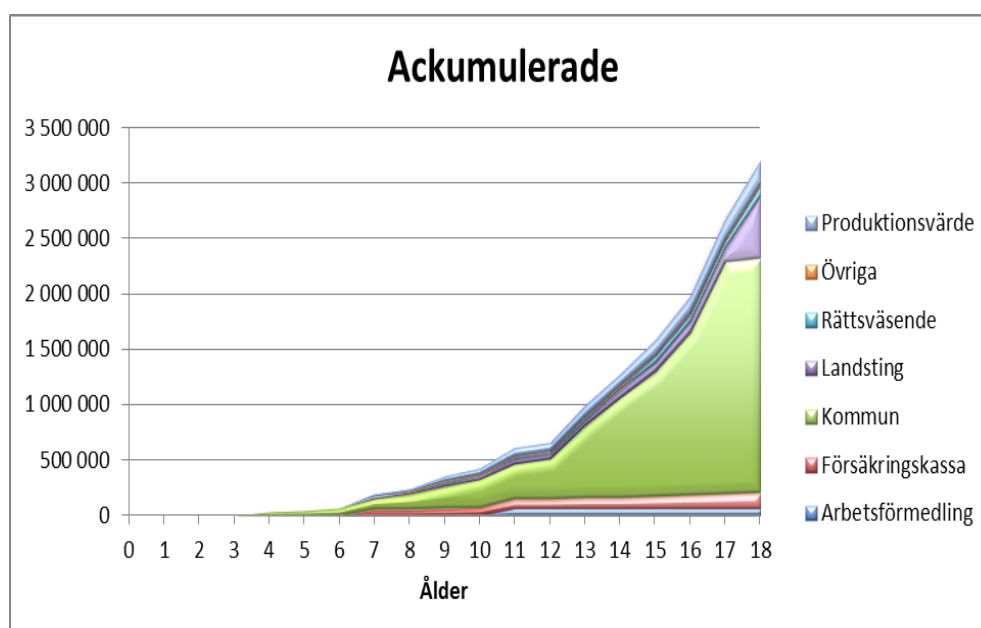
Diagram 2. De olika samhällskostnaderna för en ung människa mellan 11 och 18 års ålder på väg in i allvarligt utanförskap och kriminalitet som vuxen

7.3 Barn och ungdomstiden sammanfattad

I diagrammet nedan ser vi de ackumulerade samhällskostnaderna för Sonys begynnande liv som vörsting. De uppgår till drygt 3 Mkr och det är framförallt under slutet av tonårstiden som kostnaderna växer snabbt. En följd av Sony allt mer kriminella livsstil.

Diagram 3. De olika samhällskostnaderna för en ung människa från födseln upp till 18 års ålder på väg in i allvarligt utanförskap och kriminalitet som vuxen

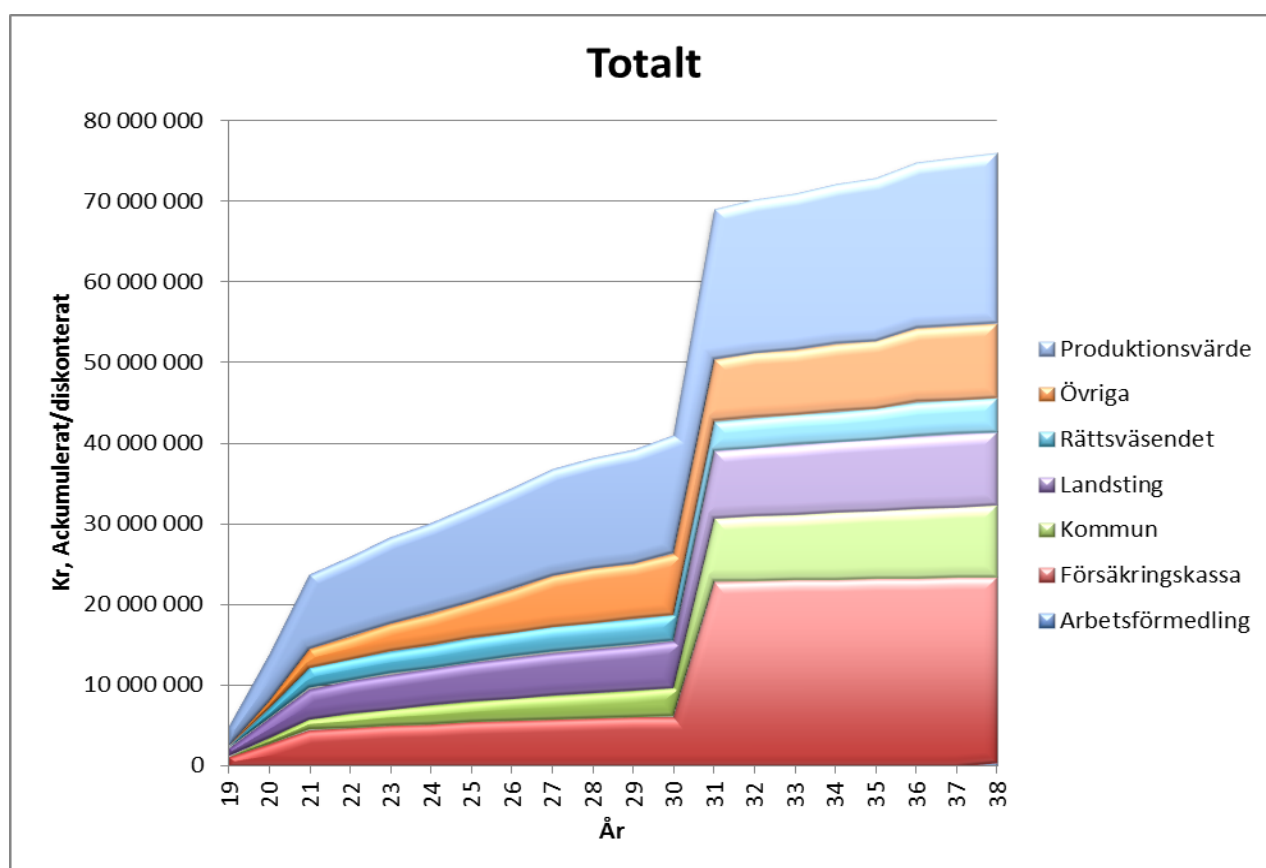
Den dominerande kostnadsbäraren är kommunen med cirka 2.4 Mkr och landstinget med drygt 550.000 kronor. Det första kostnader för alla de sociala insatser som görs kring Sony. De senare kostnader för att hantera de medicinska konsekvenserna av det våld han utövade.

7.4 Från 19-31 års ålder

Från 19 års ålder är Sony på väg in i en vad man kallar kriminell livsstil. Hans huvudkälla för försörjning utgörs av brott. I de allra flesta av dessa är våldet ständigt närvarande – direkt eller indirekt. Det handlar om rån, personrån, butikrån. Det handlar om indrivning av faktiska eller påhittade skulder. Och det handlar om våld i samband med uppgörelser av olika slag

Vi ser i diagrammet nedan att samhällskostnaderna för detta gradvis växer under tiden fram till 30 års ålder. Det handlar om konsekvenserna av ett stort antal våldsbrott med konsekvenser för offer, anhöriga och vittnen. Det handlar om betydande kostnader för rättssystemet. Fram till 31 års ålder uppgår de till cirka 40 Mkr eller i genomsnitt 3-4 Mkr per år. Men vid 31 års ålder misshandlar en person så kraftigt att denne person blir måttligt men livslångt invalidiserad. Kostnaderna för denna händelse stiger raskt med ytterligare 30 Mkr.

Diagram 4 De ackumulerade ekonomiska effekterna en aktiv gängkriminell mellan 19 och 38 års ålder

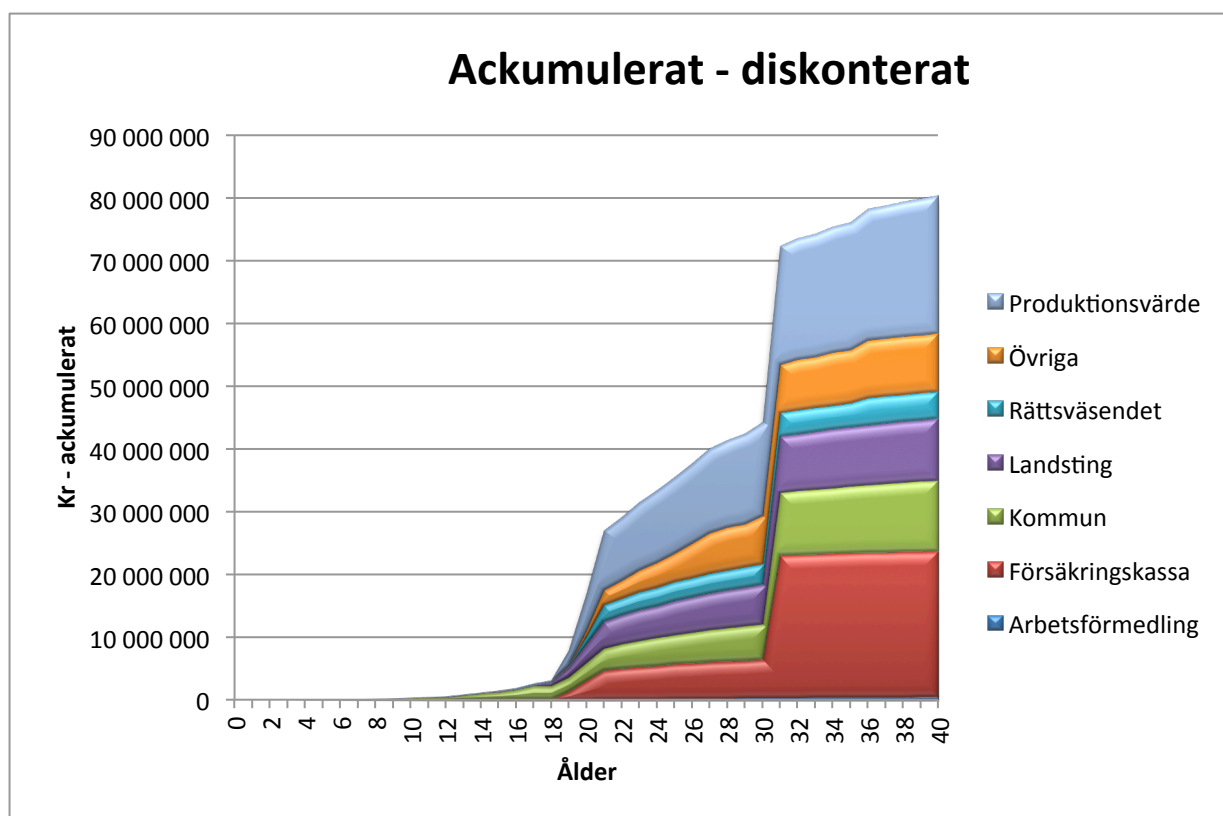
7.5 Från födsel till 40 års ålder

Vi har nedan följt Sonys livsmönster fram till 40 års ålder det utmärks av bl.a.

- En misshandel med invalidiserande konsekvenser
- Ett tiotal måttliga misshandlar med icke invaliserande följder men av permanent natur
- Ett tjugotal misshandlar med övergående skador
- Varje år ett antal indrivningsfall, flera personrån samt ett antal rån av annat slag
- Ett antal kortare och lägre fängelsevistelser som en följd av detta

I diagrammet nedan ser vi de sammantagna socioekonomiska effekterna av detta. De uppgår till totalt cirka 80 Mkr. Vi ser också att trots att kostnaderna för Sony under uppväxten och tonårstiden var mycket så försvinner de som ett sorts ekonomiskt bakgrundsbrus i förhållande till vuxenlivets kostnader som livsstilskriminell.

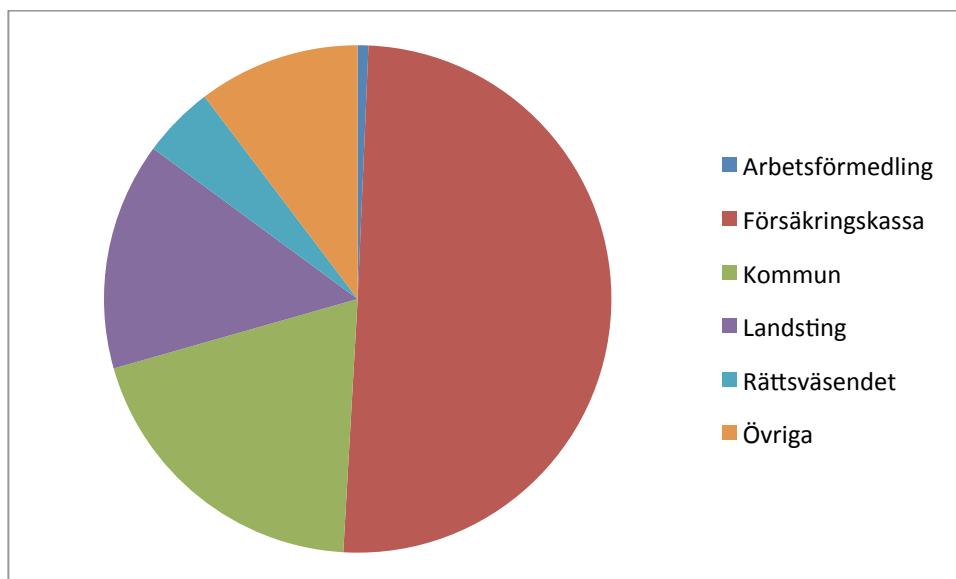
Diagram 5 De ackumulerade ekonomiska effekterna en aktiv gängkriminell från födseln upp till 38 års ålder

7.6 Kostnadernas fördelning

I diagrammet nedan ser vi kostnaderna fördelning. Vi ser då. Något överraskande att försäkringskassan är den dominerande kostnadsbäraren Detta är främst olika kostnader för omvårdnad och assistentersättning kring de misshandelsoffer Sony skadar.

Diagram 6; Kostnadernas fördelning på olika aktörer för en gängkriminell under perioden 0-38 år

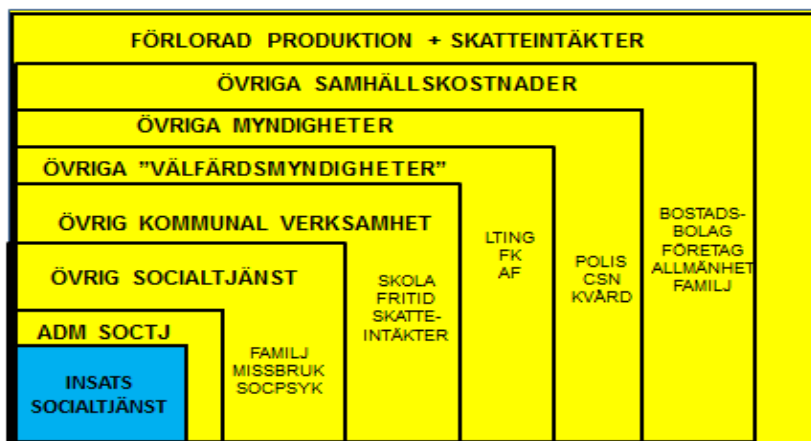
8. VARFÖR SER VI INTE DETTA?

Då man tar del av de livsöden som denna rapport och andra studier vi gjort bygger på dyker osökt en fråga upp; **varför tillåter vi detta att hända?** Det skapar inte bara en massa (onödigt?) mänskligt lidande. Det leder också till mycket höga (och onödiga?) kostnader för samhället. En del av svaret på denna fråga handlar om partiell blindhet. Blindhet på två sätt. Organisatorisk oförmåga till helhetssyn då det gäller ekonomiska effekter av utanförskapet och en liknande oförmåga då det gäller att se de långsiktiga effekterna av ett utanförskap.

8.1 Tunnelseendet effekter

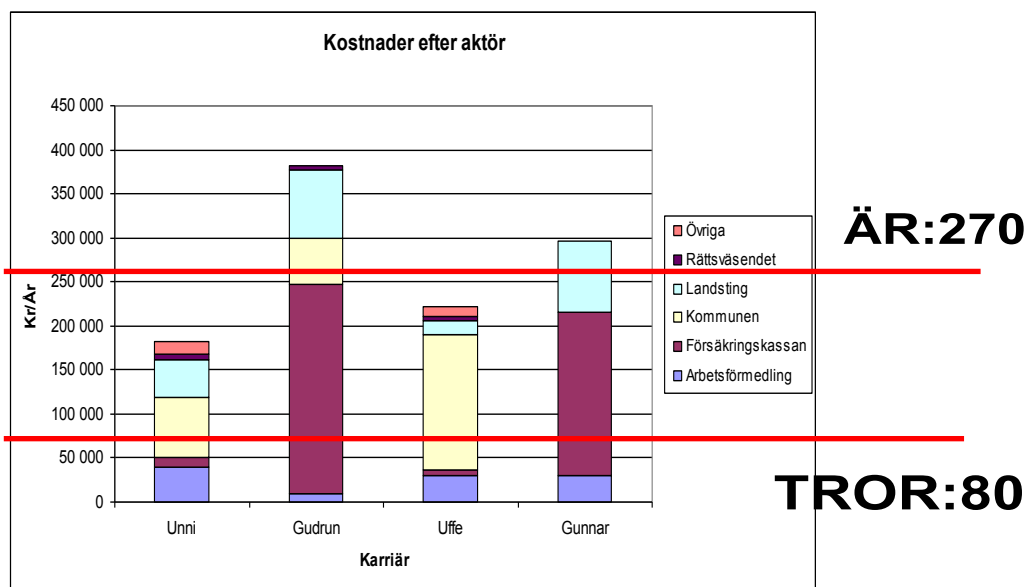
Låt oss börja med det som omväxlande brukar kallas tunnelseende eller stuprörstänkande. Om man frågar en ansvarig person inom socialtjänsten i en kommun vad de klienter som långvarigt uppbär ekonomiskt bistånd kostar, brukar man ofta få ett svar som på årsbasis ligger i intervallet 80.000 – 100.000 kronor. Det man då svarar på är de faktiska utbetalningarna till klienten. Det man ofta förbiser är att det runt detta finns en mängd kostnader som nästan alltid förbises och som är illustrerade i figuren nedan. Det kan handla om kostnader för att hantera det ekonomiska biståndet, kostnader för andra delar av socialtjänsten, andra kostnader inom kommunen eller kostnader hos andra myndigheter eller andra aktörer i samhället. De personer som långvarigt uppbär ekonomiskt bistånd har nästan alltid ett multifaktoriellt problempanorama. Den summa man vid en första anblick uppfattar som de faktiska kostnader kan liknas vid toppen på det isberg som utgör de totala kostnaderna.

På samma sätt förhåller det sig med unga män med stor sannolikhet på väg in i ett framtida utanförskap av det slag vi här studerar. De i och för sig mycket höga kostnader de generar inom socialtjänsten är förmodligen endast toppen på ett isberg. De faktiska kostnaderna, vilket vi sett i kalkylerna ovan, är betydligt högre.

UTANFÖRSKAPETS ISBERGSEFFEKTER

I en studie vi genomförde för statskontoret kring samordningsförbund (se referenslista i slutet av rapporten) och som just inriktade sig på multifaktoriella problemklienter fann vi (vilket illustreras i figuren nedan) att den faktiska kostnaden för detta varierar mellan 175.000 och 375.000 kronor med ett genomsnitt på cirka 270.000. Kostnaderna varierade beroende på kön och ålder

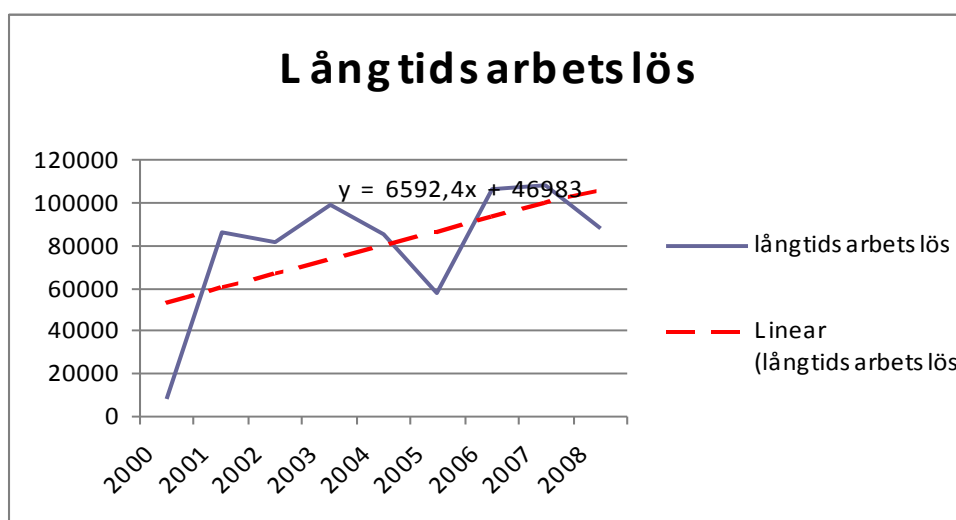
Skillnaden mellan uppgiven och faktisk kostnad för dessa klienter uppgår alltså till mer än 300% eller en faktor på tre. Om man utifrån ett ekonomiskt perspektiv ska ta ställning till värdet av att en långtidsarbetslös person rehabiliteras är det en viss skillnad om man tror att de årliga effekterna av detta uppgår till 80.000 eller 270.000 kronor.

8.2 Kortsiktighetens betydelse

Att arbeta med unga människor med hög risk att vara på väg in i ett kanske livslångt utanförskap och försöka bidra till att de tar sig tillbaka till samhället är en typiskt långsiktig uppgift. De långsiktiga effekterna av framgång kommer att löpa under en lång följd av år. För att kunna ta ställning till värdet av detta behöver vi ett uppföljnings- och styrsystem som har långsiktigheten inbyggd. Då man i en kommun vi arbetat tillsammans med började kartlägga det man lite slarvigt skulle kunna kalla ”de unga stamkunderna” inom ekonomiskt bistånd fanns man att de allra flesta hade en mycket längre historia än man hade väntat sig.

I diagrammet nedan ser vi ett ganska typiskt mönster för en sådan person som. Vi ser då tre saker. Den första är att utanförskapets kostnader går i skov – dvs. en beskrivning som utgår från ett enskilda tillfälle har stor chans att vara missvisande. Det andra är att kostnaderna är trendmässigt stigande. I figuren nedan kan vi se att de trendmässigt stiger med drygt 6500 kronor per år (noga räknat 6.592 kronor).

Fleråriga kostnader, stigande kostnader

Det tredje och kanske allra viktigaste vi ser är att då man ska ta ställning till utanförskapets kostnader i form av utbetalt ekonomiskt bistånd är inte årskostnaden 80.000 kronor det mest relevanta. Mer relevant är att tala om 600.000 – 700.000 kronor under en tioårsperiod. Även här har vi en avvikelse mellan faktisk kostnad och den information som de offentliga uppföljningssystemen ger.

8.3 Konsekvenserna av den dubbla partiella blindheten

Konsekvenserna av detta är att

- * vi ser inte annat än mycket partiellt utanförskapets kostnader
- * vi underskattar därmed dessa kostnader

- * vi ser inte hur de faktiska kostnaderna är fördelade mellan olika aktörer i samhället
- * därmed underskattar vi också värdet av prevention, tidiga insatser och framgångsrik rehabilitering
- * som en följd av detta saknar beslutsfattare korrekta underlag för att fatta beslut kring denna typ av frågor
- * felaktigheterna i dessa beslutunderlag kan uppgå till flera hundra procent
- * detta kan leda till att samhällets insatser kring prevention, tidiga insatser och rehabilitering är rejält underdimensionerade i förhållande till vad som vore socioekonomiskt optimalt

9. SLUTSATS – SOCIALA INVESTERINGAR KRING UNGA PÅ GLID

”Problemet är inte i första hand ondskan hos dom onda utan tystnaden hos de goda”

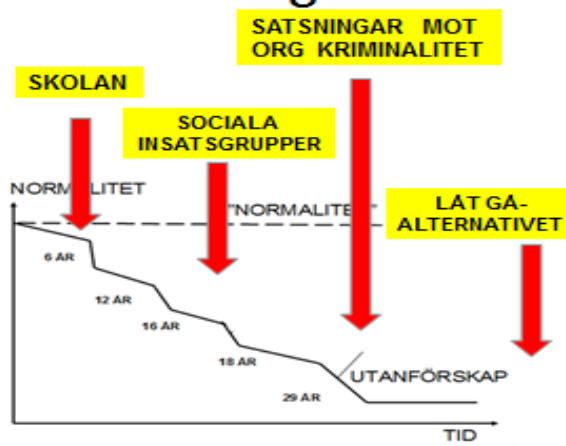
Ett oroande stort antal unga riskerar att marginaliseras idag. Resan på väg mot utanförskap börjar tidigt i livet. Kostnaderna för detta är höga, oerhört höga. Detta i all synnerhet om vi jämför det med kostnaderna för tidiga preventiva eller rehabiliterande insatser. Ju längre man väntar ju dyrare blir det och ju svårare är det att bryta detta utanförskap.

Dessa kostnader dyker upp på många olika ställen och vid många olika tidpunkter i de olika offentliga uppföljnings- och redovisningssystemen. Därför har inte någon enskild aktör kunskap om dessa kostnaders verkliga storlek och omfattning. Detta i kombination med den offentliga sektorns fragmenterade stuprörsorganisation gör att ingen heller har ansvar för frågan.

Detta utanförskap kan i värsta fall bli mycket allvarligt och omfattande. Det har dessutom en förmåga att smitta av sig på den sociala miljö där utanförskapets unga män vistas. De blir en sorts negativa rollmodeller för andra unga på glid. De sociala och ekonomiska kostnaderna för detta är närmast ofattbart höga.

Vi måste ställa den svåra stämman i bäcken frågan?

- Vilket är det mest kostnadseffektiva sättet att bryta utanförskapet?
 - I skolan?
 - I de sociala insatsgrupperna?
 - Insats mot organiserad kriminalitet?
 - Avstå från systematisk insats och låta det fortsätta?

Låt oss gå tillbaka till de fem unga män i Nacka som utgör utgångspunkten för denna lilla rapport. Hur ska vi hantera denna typ av unga? Ytterst handlar det om, som figuren ovan visar, vi genom samordnade men tämligen billiga insatser under skoltiden ska fånga upp dessa unga på glid, om vi ska vänta till dess att de under tonårstiden börjat utveckla en asocial livsstil med en begynnande outsideridentitet och då det är betydligt svårare att bryta livsstilen eller om vi rentav ska vänta så att de under det tidiga vuxenlivet utvecklat en kriminell livsstil. En livsstil som både skapar mängder av negativa sociala effekter och oerhörda samhällskostnader. För svaret kan väl inte vara att vi låter det fortgå?

Inte minst skolans roll är helt central i detta sammanhang. Man får inte glömma att den svenska skolan är "huvudleverantör" av unga till utanförskap. Varje år levererar skolan cirka 13.000 nya unga till gruppen i utanförskap. I varje ung människa satsar samhället mellan 3 Mkr och 4 Mkr varav mer än 2 Mkr utgör kostnader för förskola och skola. Det känns vare sig etiskt försvarbart som god ekonomisk resurshushållning att vi misslyckas med mellan 10-15% av alla dessa barn.

Tidiga samordnade insatser där kommunens socialtjänst tillsammans med skolan etablerar samsyn och samarbete kring dessa unga med andra aktörer som barn- och ungdomspsykiatri, rättsväsendet liksom frivilligorganisationer och föreningsliv skulle förmodligen vara en utomordentligt god social investering med en såväl social som ekonomisk avkastning få riskkapitalister ens kan drömma. Det handlar ytterst om att dels förstå och inse vidden av detta och därefter samla och samordna resurser för att ingripa, helst så tidigt som möjligt. Det är nästan alltid bäst att stämma i bäcken....

10. NÅGOT OM METODEN BAKOM BERÄKNINGARNA

10.1 Metodiken i stort

Då man ska värdera effekterna av ett samhällsfenomen med det vi kallar en socioekonomisk analys, genomlöper man normalt sett tre olika steg; man **identifierar** alla effekter av det som ska värderas. Man svarar på frågan; vad händer? Därefter **kvantifierar** man detta genom att svara på frågan; hur mycket av detta händer? Slutligen **värderar** man dessa effekter genom att svara på frågan; vad är prislappen på detta? De tre stegen är alltså **identifiera, kvantifiera och värdera**.

10.2 Att socioekonomiskt analysera utanförskap, prevention och rehabilitering

10.2.1 Begreppet socioekonomisk analys

Den socioekonomiska analysen är ett synsätt och ett knippe metoder (modeller) samt en strukturerad databank med vars hjälp man i ekonomiska termer kan beskriva, värdera och analysera samhällets kostnader för olika former av **utanförskap** för individer, grupper av individer, händelseförlopp och situationer eller populationer.

Som en följd av detta kan man beskriva och analysera värdet av **prevention och tidiga insatser** för att förhindra eller reducera utanförskap samt värdet av framgångsrik och effektiv **rehabilitering**. Detta kan ske som konsekvenser av t.ex. ett särskilt projekt eller tillfällig verksamhet, sociala företag eller som en del av ordinarie verksamhet hos någon aktör (t.ex. kommun och landsting).

10.2.2 Skillnad mot konventionella samhällsekonomiska analyser

Ibland får vi frågan om inte det socioekonomiska synsättet är exakt samma sak som att göra samhällsekonomiska kalkyler eller Cost-Benefit-analyser. I stort sett är det så. Vår modell bygger på detta synsätt. Vi följer de flesta vedertagna principerna för sådana analyser. Vi utgår från de tre stegen identifiera, kvantifiera och värdera de olika alternativ som ska ställas mot varandra. Precis som en god samhällsekonomisk kalkyl utgår vi från begreppet helhetssyn.

Det finns några skillnader. Man kan säga att vi kompletterar och vidgar den traditionella samhällsekonomiska kalkylen genom att **identifiera och fokusera på aktörsperspektivet** som vi upplever som helt centralt i allt beslutsfattande. Beslut fattas aldrig av den abstrakta aktören samhället. Beslut fattas av eller i kommuner, landsting, företag, enskilda personer osv. Beslut leder till omfördelningseffekter. Ofta finns det **vinnare och förlorare**. Därför är det för oss helt centralt att utgå från aktörsperspektivet för att kunna följa sådana effekter. Vi vill nå beslutsfattare med vår analys.

Som en följd av detta väljer vi ofta en presentationsform som är konform med de olika aktörernas vanliga beslutsunderlag. Vi presenterar ofta resultaten i form av kortsiktiga **resultaträkningar, långsiktiga sociala investeringsanalyser och finansieringsanalyser**. I många organisationer har man ett vanligt bokslut, miljöbokslut och personalbokslut. Vi vill med vår analys ge en möjlighet att komplettera med ett **socioekonomiskt bokslut**.

Samhällsekonomiska kalkyler brukar enbart innefatta **reala kostnader och intäkter**. I sådana kalkyler är en finansiell utgift, oftast en transferering som bidrar till någons försörjning, inte en kostnad. I stället är det arbetslösheten som förorsakar försörjningsproblemet som räknas som en kostnad i form av uteblivet produktionsvärde.

Vi inkluderar oftast även **de finansiella effekterna i kalkylen** eftersom de aktörer som har ansvar för eller fattar beslut om dessa försörjningssystem är intresserade av hur en viss insats eller verksamhet påverkar behovet av framtida försörjningsstöd. Man torde stå inför en svår uppgift om man ska övertala en socialchef att han inte behöver beakta utbetalning av försörjningsstöd som en kostnad.

Vi låter i stället våra kalkyler oftast innehålla såväl de finansiella försörjningskostnaderna som de reala produktionsvärdena. Det gör att vi måste vara tydliga med vad som avses i resultaten. Ofta särredovisas de olika storheterna för att undvika dubbelräkning. Låt oss därför beskriva vår arbetsmodell mera i detalj med hjälp av ett exempel som skulle kunna skildra en av våra förövaras förhistoria.

10.3 Den komplexa kartan och begreppet helhetssyn²²

10.3.1 Identifiera det totala effektpanoramat

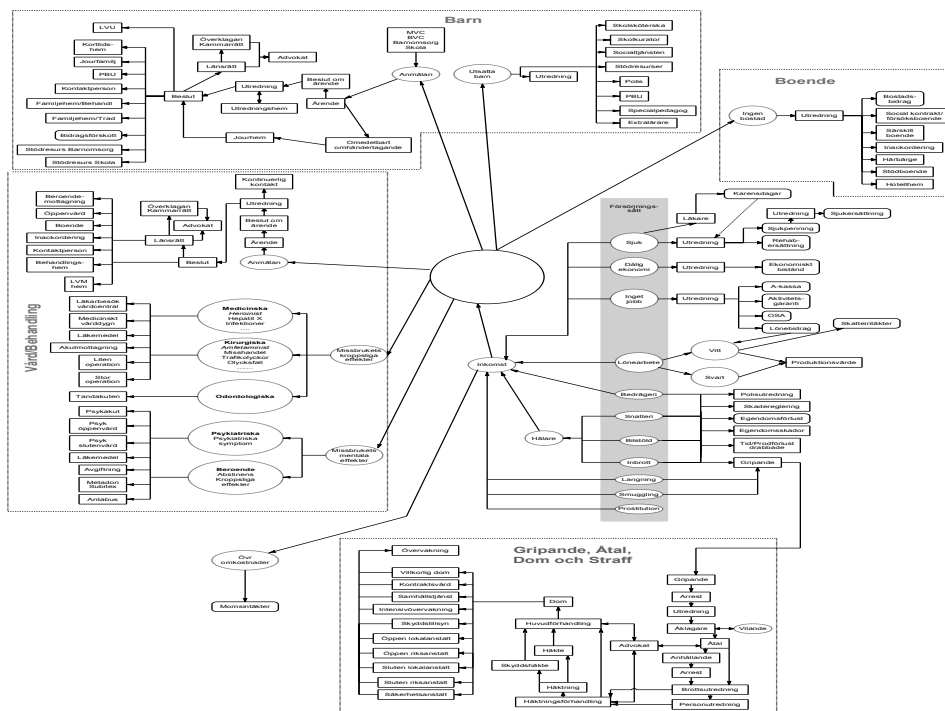
”Det kanske verkar enkelt – men vänta tills jag förklarar.”

Marginalisering och utanförskap är, som vi pekat på vid flera tillfällen ovan, ett komplext fenomen som samtidig sker i många olika dimensioner och där synliga symptom och underliggande orsaker i regel är inflätade i varandra på ett stundtals svårgenomskådligt vis.

Ofta har många olika aktörer och professioner varit involverade i människors resa mot utanförskap. I regel utan att samverka med varandra på ett mer systematiskt vis. De insatser som görs uppfattas ofta som fragmenterade. Det är inte ovanligt att de som berörs känner sig överkörda och föga lyssnade på. Man skulle kunna säga att få ser helheten i den enskildes situation. Det är inte ovanligt att människor som marginaliserats har haft kontakt med 20, 30, 40 eller fler olika personer. Alla med olika perspektiv på och kunskap om deras problem. Det som för den ene är ett ordningsproblem i skolan är för den andre en neuropsykiatrisk problematik. Det som uppfattas som ett missbruksproblem på ett ställe ser hos en annan aktör ut som övergrepp och misshandel. Polisen ser kriminalitet och bostadsföretaget störning och uteblivna hyror. Få har kunskap om eller ser helheten i dessa människors liv.

Det första steget för att kunna beräkna effekterna av utanförskapet är alltså att skapa sig en bild av det totala effektpanorama som uppstår. I figuren nedan illustrerar vi principiellt hur den bild ser ut som utgör grunden för kalkylmodellen i denna rapport.

²² Lindholm, Intuition, kunskapsfragmentering och helhetssyn, Pedagogiska Institutionen, 1983

10.3.2 Kvantifiera och prissätt effekterna

"En ekonom är en person som vet priset på allt men värdet av inget."

Vad vi gör i denna studie för att få fram utanförskapets kostnader är att vi tar de tre steg man brukar ta då man genomför samhällsekonomiska analyser;

- Vi identifierar med hjälp av **nätverkskartan** ovan utanförskapets alla olika effekter
- Därefter **kvantifierar** vi alla dessa effekter
- Slutligen **prissätter** vi detta. För att kunna göra detta måste vi skaffa oss en bild av priset på alla de olika insatser och effekter som kan bli aktuella till följd av det fenomen vi studerar. Nedan visar vi ett utdrag ur en sådan prislsta som utgör underlaget för denna studie.

Tabell3 ; Utdrag ur prislista för olika välfärdsinsatser

Kedja	Aktör	Enhet	Aktivitet	Sort	Pris	Real
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Akassa	Månad	13000	0
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Aktivitetsstöd	Månad	6700	0
Försörjning	Arbetsförmedling	Af	Utredning Af	Tillfälle	30000	1
Boende	Försäkringskassan	Fk	Bostadsbidrag	Månad	2500	0
Försörjning	Försäkringskassan	Fk	Sjukpenning 100%	Månad	13000	0
Försörjning	Försäkringskassan	Fk	Utredning Fk	Tillfälle	45000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Arbetssträning	Månad	9000	1
Barn	Kommunen	Socialtjänsten	BarnUtredKom	Tillfälle	42000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Behandlingshem	Månad	60000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Funktionsbedömning	Tillfälle	3000	1
Försörjning	Kommunen	Socialtjänsten	Försörjningsstöd	Månad	7500	0
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Rehabplan	Tillfälle	3000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Sysselsättningprojekt	Månad	5000	1
Sysselsättning	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning	Tillfälle	5000	1
Boende	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning boende	Tillfälle	2000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning Omhändertagande	Tillfälle	20000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Utredning Soc	Tillfälle	10000	1
Missbruk	Kommunen	Socialtjänsten	Öppenvård	Månad	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Akuttmottagning	Tillfälle	5000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Operation Lätt	Tillfälle	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Akutsjukvård	Operation Medel	Tillfälle	20000	1
Barn	Landsting	BUP	Terapi	Månad	2000	1
Barn	Landsting	BUP	Utredning BUP	Tillfälle	10000	1
Somatisk vård	Landsting	Primärvård	Läkarbesök	Tillfälle	1500	1
Medicinering	Landsting	Primärvård	Medicin Primv	Månad	1000	1
Somatisk vård	Landsting	Primärvård	Sköterskebesök	Tillfälle	800	1
Medicinering	Landsting	Psykiatri	Medicin Psyk	Månad	1000	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Psykakut	Tillfälle	4000	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Psykiatrisk öppenvård	Tillfälle	1500	1
Psykvård	Landsting	Psykiatri	Utredning	Tillfälle	5000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Läkarbesök	Tillfälle	2000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Specialistvård lätt	Tillfälle	4000	1
Somatisk vård	Landsting	Specialistsjukvård	Specialistvård tung	Tillfälle	8000	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Kronofogde	Inkassoärende	Tillfälle	500	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Kronofogde	Utredning Kf	Tillfälle	5000	1
Brott och Straff	Rättsväsendet	Polisen	Polisingr	Tillfälle	4000	1
Brott och Straff	Övriga	Allmänhet	InbrottKostnAllm	Tillfälle	2000	1
Brott och Straff	Övriga	Försäkringsbolag	InbrottSkadaReglÖvr	Tillfälle	14000	1
Försörjning	Övriga	Föräldrar	Bidrag	Månad	3000	0

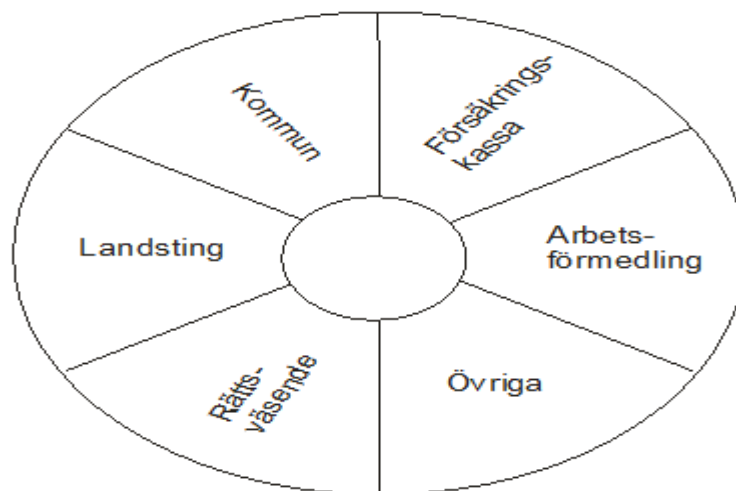
Detta har vi byggt samman i den kalkylmodell vi tagit fram för denna studie och som bygger på mer än 30 års arbete med denna typ av frågor. I den fullständiga prislistan ingår cirka 200 – 300 variabler omfattande ett tiotal stora samhällsaktörer.

10.3.3 Fördela kostnadernas på olika samhällsaktörer

”What’s in it for me.”

Men detta räcker inte. I traditionella samhällsekonomiska kalkyler brukar man nöja sig med att beskriva vilka effekter som uppstår för samhället i stort. Men detta är inte alltid ett relevant svar för en enskild aktör i samhället som kommun, försäkringskassa eller polis som kanske är mer intresserad av att få veta hur det påverkar just den egna verksamheten. Därför delar vi upp kostnaderna på sex olika samhällssegment illustrerade i figuren nedan

KOSTNADERNAS FÖRDELNING PÅ SAMHÄLLSSEKTORER

Några av dessa segment är också tydliga organisationer såsom kommun eller arbetsförmedling. Andra består av flera olika delsegment såsom rättsväsendet som består av bl.a. polis, åklagarväsende, domstolsväsende och kriminalvård. I kategorin övriga ryms bl.a. företag, allmänhet, familj, CSN, kronofogdemyndigheten etc.

10.4 Några bärande principer

”Man kan lura alla en kort tid, man kan också lura vissa hela tiden, men man kan inte lura alla hela tiden.”

Vi har gjort denna typ av kalkyler i 30 år. Under den tiden har vi etablerat ett antal bärande principer för vårt arbete. Den första av dessa är att **alltid ligga i underkant i våra beräkningar - försiktighetsprincipen**. Vi ligger i underkant då vi beräknar utanförskapets kostnader och vi underskattar effekterna av en preventiv eller rehabiliterande insats. Det kan också sägas att vi stundtals legat så i underkant med våra siffror vi inte riktigt varit överens med våra ”expertpaneler” kring detta. Dom har helt enkelt tyckt att vi tagit i för mycket.

Den andra principen är att **ta bort sådant som i och för sig kanske är viktigt men som kan vara diskutabelt eller svårt att mäta i kalkylen**. Vi tar sällan med generations- eller indirekta familje effekter som i regel är en stor del i utanförskapets kostnader. Det är ofta för svårt och diffust att mäta. Fenomen som otrygghet, lidande, för tidig död, effekter av prostitution och psykisk misshandel avstår vi i regel från att ha med. Det stöter på både etiska och praktiska svårigheter att ha med denna typ av effekter i en kalkyl. Likaså avstår vi i regel från att ha med fenomen som väktare i butiker, svinn, säkerhetsdörrar i lägenheter eller larmsystem som privatpersoner skaffar för att skydda sig från inbrott även om detta är något enklare att mäta.

En tredje viktig princip är att förse våra analyser med en **känslighetsdel – en riskkalkyl** kring en insats eftersom osäkerheten kring effekter av olika insatser är så stor. Vad händer om vi bara är hälften så bra? Vad händer om det blir ett katastrofresultat? Detta är ett sätt att undvika fällan att överdriva positiva effekter av en insats.

Man kan också vända på steken och ställa frågan; hur bra måste vi vara för att detta ska gå ihop socioekonomiskt; på 5 år, på 20 år eller på längre sikt. En tredje variant är att ställa sig frågan; om vi bara lyckas med en enda av våra klienter/deltagare – vilka socioekonomiska effekter uppstår då. Dessa olika modeller svarar an dels på försiktighetsprincipen men också på **genomskinlighets- eller transparensprincipen**. En läsare ska kunna förstå och kritiskt granska hur vi fått fram våra resultat.

En fjärde viktig ansats är att vara medveten om att resultaten handlar om **storleksordningar och inte exakta resultat**, oavsett hur ambitiösa vi är. Området är för komplext för att göra anspråk på att ha den exakta sanningen. Det är bättre att ha en bild av storleksordningar kring kostnader (och vara medveten om att det är just detta) än att inte ha någon aning alls eller bara gissa och tycka. Vi gör alltså på intet vis några anspråk på att sitta på en Sanning med stort S, inte ens att vi någonsin kommer att komma fram till sanningen. Detta är ett synsätt och en metod för att steg för steg komma något närmare sanningen.

Några av de händelser vi räknar på och sätter prislappar på här får närmast ses som **konkreta och representativa räkneexempel** där vi försökt mejsla fram ett typiskt förlopp, t.ex. för ett personrån, och därmed typiska prislappar på de olika konsekvenserna av denna händelse. En självklar konsekvens av detta är att de siffror som presenteras blir en sorts avrundade medelvärden för ett sådant tänkt förlopp utan anspråk på exakthet i detaljerna.

10.4.1 *Det svårsmätbara*

En del av den ovan presenterade försiktighetsprincipen är att i våra kalkyler här inte ta med faktorer och effekter som i sig kan anses vara viktiga men som trots detta är svåra att prissätta eller där metoderna att prissätta kan anses vara tveksamma eller rentav tvivelaktiga av praktiska (t.ex. otrygghet) eller etiska (t.ex. värdet av för tidig död) skäl.

Sådana faktorer brukar ibland kallas ”svårsmätbara” (på engelska intangibles). Inom näringslivets tjänstesektor brukar sådana faktorer tillmätas stor betydelse då ett företag ska värderas. De kallas då immateriella tillgångar. Exempel på detta är varumärke, patent, kompetens och andra icke materiella tillgångar.

Alla dessa är naturligtvis faktorer av stor betydelse då utanförskapets effekter ska värderas. Det finns också kring de flesta av dessa faktorer metoder inom nationalekonomi för att värdera dem. Dock kan många av dessa diskuteras och även ifrågasättas bl.a. ur ett etiskt perspektiv.

Vi har därför genomgående valt att lyfta ut dessa faktorer ur vår kalkyl för att inte riskera att hamna i diskussioner kring sådana frågor som kan avleda fokus från studiens huvudlinje – de direkt mätbara effekterna av utanförskapet. En konsekvens av detta är att de resultat och de värden vi får kring våldets effekter därmed blir mindre än de totala effekterna om även dessa svårsmätbara faktorer skulle medräknas. **Vi underskattar som en följd av detta, och den ovan redovisade försiktighetsprincipen, i våra kalkyler systematiskt de destruktiva subkulturernas ekonomiska effekter.**

REFERENSER & RAPPORTER SOM HAR SIN UTGÅNGSPUNKT I SOCIOEKONOMISK ANALYS

SEE & OFUS

2012-07-01

METODEN

Vi har genomfört olika former av det vi idag kallar socioekonomiska analyser och bokslut i mer än 30 år.

De olika konkreta beräkningsmodeller vi använder oss av bygger på erfarenheter och data vi utvecklat i ett flertal uppdrag, några av dem redovisade nedan. För den som på ett enkelt vis vill ta del av detta rekommenderas ”Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell”, Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten ”Handbok i socioekonomiska bokslut”, NUTEK, 2008 samt ”Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag”.

UPPDRAGSGIVARE

Vi har haft ett flertal olika uppdragsgivare kring uppdrag med socioekonomiska analyser. Här följer några exempel indelade i tre olika grupper

Statliga uppdragsgivare har varit; socialdepartementet, kriminalvårdsstyrelsen, folkhälsoinstitutet, socialstyrelsen, konsumentverket, Ungdomsstyrelsen, Tillväxtverket

Vi har haft ett 40-tal olika **kommunala uppdragsgivare** såsom Härryda, Ale, Vänersborg, Helsingborg, Malmö, Karlstad, Linköping, Norrköping, Umeå, Nacka, Södertälje

Vi har också haft ett antal **organisationer och sociala företag** som uppdragsgivare bl.a. Sveriges Kommuner och landsting, Attention, Basta, Prima, Telge Hovsjö, Fryshuset, TullKust, ett antal samordningsförbund och regionförbund, Idéer för Livet/Skandia, Europeiska Socialfonden

RAPPORTER

Nedan anges några av de studier vi genomfört som har beröring med detta arbetsområde. De flesta av dem finns tillgängliga på våra hemsidor www.ofus.nu, www.seeab.se samt www.socioekonomi.se och går utmärkt att ladda ner. Några av dem finns dessutom tillgängliga på engelska.

Lundmark & Nilsson, Utvärdering av ADHD-projektet på Norrtäljeanstalten, OFUS & Kriminalvården, 2010

Lundmark & Nilsson, En skillnad som gör en skillnad – en metodutvärdering och socioekonomisk analys av Mission Possible, OFUS & Fryshuset, 2011

Lundmark & Nilsson, Skuldsättning ur ett socioekonomiskt perspektiv – OFUS & Konsumentverket, 2011

Lundmark & Nilsson, Vänd dem inte ryggen – socioekonomisk analys av destruktiva subkulturer, OFUS & Fryshuset, 2012

Lundmark & Nilsson, Socioekonomiskt bokslut för Hovsjöbyggarna och Manpower Telge Jobstart, OFUS & Telge, 2012

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 1997, Sara Söderberg, en studie om samverkan och samhällsekonomi kring personer med ryggont.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2000, Eva-Britt Larsson – en person med psykosociala arbetshinder.

Lundmark, Nilsson & Wadeskog, OFUS, 2008, 1+1=3, en analys av samverkan och socioekonomiska effekter av rehabprojektet ITOK, SEE, KVS & SLL

Nilsson, 1987, 20 maj 2007, en framtidsstudie av Södertälje Kommun, SEE & Södertälje Kommun

Nilsson, OFUS, 2000, Svempa Johansson, missbrukare eller företagare, en analys av de samhällsekonomiska konsekvenserna av arbetskooperativet Basta.

Nilsson, 2008, Den osynliga lönsamheten - Tullens beslag av heroin och amfetamin ur ett socioekonomiskt perspektiv, SEE.

Nilsson, 2008, Samverkan i Sörmland – en analys av Sörmlands Samordningsförbund - RAR, OFUS & RAR

- Nilsson, 2009, Socioekonomisk investeringskalkyl kring ett projekt med en vidgad arbetsmarknad i Jönköpings Län, OFUS & Regionförbundet i Jönköpings Län
- Nilsson, 2010, De unga, utanförskapet och arbetsmarknaden, OFUS & Ungdomsstyrelsen
- Nilsson, 2010, Helhetssyn och långsiktighet – en socioekonomisk analys av de folkhälsopolitiska målen, OFUS & Folkhälsoinstitutet
- Nilsson, 2011, Helhetssyn & långsiktighet – strategier baserade på socioekonomiskt tänkande, SEE & Idéer för Livet/Skandia
- Nilsson, 2011, Är du lönsam lille vän, En socioekonomisk analys av unga, skolmisslyckanden och arbetsmarknaden, SEE
- Nilsson, 2012, Den ojämnlila välfärden i Malmö ur ett socioekonomiskt perspektiv, OFUS & Malmökommissionen
- Nilsson, 2012, Sociala investeringar – en manual, OFUS & Idéer för livet
- Nilsson, Svedin & Wadeskog, Ekonomisk effekter i olika former av missbruksbehandling, Stockholms Stad, FoU-byrån & SEE, 1986.
- Nilsson & Wadeskog, 1979, SEE & Statens Ungdomsråd, Det blir för dyrt – en studie av missbrukets samhällsekonomiska kostnader.
- Nilsson & Wadeskog, 1996, SEE & Nacka kommun, Vårdkedjor, samverkan och ekonomi – fallet stroke och äldre personer.
- Nilsson & Wadeskog, 1998, SEE & Södertälje kommun, Vårdkedjor, psykiatrireformen och ekonomin – fallet Södertälje.
- Nilsson & Wadeskog, 1999, Socialstyrelsen & SEE, Rutger Engström- missbrukare eller psykiskt sjuk.
- Nilsson & Wadeskog, 2003, SEE & Landstinget i Dalarna, Carina Persson, en studie av fetmans samhällsekonomiska konsekvenser.
- Nilsson & Wadeskog, 2004, Ett socialt investeringsperspektiv, SEE & Socialstyrelsen.
- Nilsson & Wadeskog, 2005, Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag, SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2006, Det lönar sig – ekonomisk utvärdering av personligt ombud för psykiskt funktionshindrade, Socialstyrelsen & SEE.
- Nilsson & Wadeskog, 2006, Bättre träffbild ger högre effektivitet, ekonomisk utvärdering av PO-reformen i Västmanland, Länsstyrelsen i Västmanland & OFUS.

Nilsson & Wadeskog, 2006, Det sociala företaget och samhället – socioekonomiska bokslut för Basta och VägenUt!, NUTEK & SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2007, Billigare och bättre – socioekonomiska bokslut för de sociala arbetskooperativen KOS & Briggen, SEE & Europeiska socialfonden.

Nilsson & Wadeskog, 2007, Skräddarsydd rehabilitering – en lönsam historia. Utvärdering av rehabprojektet Gemet i Karlstad, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av rehabprojektet Livlinan i Österåker, SEE.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Metadonprogrammet i Stockholm, SEE & MOB.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Utvärdering av Subutexbehandling i kombination med psykoterapi i Stockholm, SEE & MOB.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Det är bättre att stämma i bäcken än i ån lönsamheten – att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga, SEE & Idéer för livet/Skandia.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Handbok i socioekonomiska bokslut, SEE & NUTEK.

Nilsson & Wadeskog, 2008, Den osynliga och diffusa rehabiliteringspotentialen - översiktliga socioekonomiska kalkyler kring effekterna av framgångsrik rehabilitering inom ramen för samordningsförbund, SEE & Statskontoret

Nilsson & Wadeskog, 2008, Summan av att ge människor en andra chans – en socioekonomisk analys av Lugna Gatans verksamhet, SEE & Fryshuset

Nilsson & Wadeskog, Focus on the individual, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2009

Nilsson & Wadeskog, 2009, Utvärdering av skolverkets samverkansprojekt, SEE & Skolverket

Nilsson & Wadeskog, De deprimerade unga flickorna – ett socioekonomiskt perspektiv, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010

Nilsson & Wadeskog, Handbok till en förenklad socioekonomisk analysmodell, SEE & Idéer för Livet/Skandia, 2010

Nilsson & Wadeskog, Gatuvåldets ekonomi, del 1 – individer och förlopp, SEE & Hjärnkraft, 2011

Nilsson & Wadeskog, Simuleringsmodell kring barns och ungas utanförskap samt dess effekter i vuxenlivet, SEE & SKL, 2011

Nilsson & Wadeskog, Utanförskapets ekonomiska sociotoper – socioekonomisk analys på stadsdelsnivå, SEE, 2012